

NYT FRA SPROGNÆVNET

JANUAR 2025

Dansk
Sprognævn

Temanummer: *Retskrivningsordbogen*, 5. udgave

INDHOLD

Skriftsprogets referencemeter – et forord

Læs direktør Thomas Hestbæk Andersens forord til årets første *Nyt fra Sprognævnet*.

Oversigt over indhold og ændringer

En gennemgang af de væsentligste ændringer i *Retskrivningsordbogens* 5. udgave.

Adverbielt -t

I *Retskrivningsordbogens* 5. udgave er der foretaget en række ændringer i reglerne om adverbialt -t.

Abbed, hårtrukken og mundret. Betydningsoplysninger i *Retskrivningsordbogen* 4 og 5

Hvilke ord i *Retskrivningsordbogen* er opført med betydningsangivelser, og hvorfor?

Afholdskvinde, ankerkvinde og redningskvinde – hvorfor skal sådanne ord være i *Retskrivningsordbogen*?

Læs om overvejelserne bag beslutningen om at tilføje en række ord der slutter på -kvinde til *Retskrivningsordbogens* 5. udgave.

Ændringer i § 31-35 i retskrivningsreglerne og i opslagsord som disse paragraffer omhandler

I *Retskrivningsordbogens* 5. udgave er der foretaget en række ændringer i § 31-35 og i nogle af de opslagsord som disse paragraffer omhandler.

Normændringer på enkeltordsniveau

I opslagsdelen af 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* er der foretaget en række ændringer af ikkeprincipiel karakter.

Pronomener i *Retskrivningsordbogen*

I denne artikel præsenteres de normændringer i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* der angår pronomenerne, samt baggrunden for dem.

Om ordbogens opbygning

I denne artikel udlægges nogle af principperne for ordningen af ordstoffet i *Retskrivningsordbogen*.

Den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen*

I denne artikel præsenteres den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen* og dens nye funktionaliteter samt forskellene i forhold til den trykte ordbog.

Spørgsmål & svar

■ *En propel eller en propeller?*

Skriftsprogets referencemeter – et forord

Læs direktør Thomas Hestbæk Andersens forord til årets første *Nyt fra Sprognævnet*.

**THOMAS HESTBÆK
ANDERSEN**
(f. 1975), er direktør i
Dansk Sprognævn.

ETSKRIVNINGSORDBOGEN

LIGGER NU KLAR i sin 5. udgave. Både på tryk og digitalt.

Sammen med forlaget Alinea har vi i Sprognævnet udgivet den trykte udgave, og på **Sprognævnets hjemmeside** findes den digitale udgave frit tilgængelig.

67.489 opslagsord (lemmaer) og yderligere 11.502 ord i sammensætningseksempler rummer den nye udgave af ordbogen. Dertil kommer i alt 62 paragraffer med retskrivningsregler.

For nogle rangerer *Retskrivningsordbogen* et sted i bevidstheden ved siden af minderne om tyskundervisningens 'mit styrer dativ', for andre er den slet ikke noget der bruges kræfter på, men heldigvis er den for mange væsentlig, og for nogle i denne gruppe er den ligefrem indprentet i hjernebarken. Jeg hører selvfølgelig til den sidste kategori og betragter *Retskrivningsordbogen* som aldeles fundamental i og for det danske (sprog)samfund!

Hvor vi i Danmark måler afstand ud fra den prototype af en meter som opbevares af Bureau International des Poids et Mesures i Paris, måler vi sproglig korrekthed ud fra *Retskrivningsordbogen*. I Paris finder vi altså fundamentet for vores forståelse af afstand, mens vi med Dansk Sprognævns offentliggørelse af normeringen af dansk retskrivning finder fundamentet for det danske skriftsprog. *Retskrivningsordbogen* er en resurse der danner rettesnor for en lang række andre ordbøger og opslagsværker. Uden en fælles norm for retskrivningen vil både analoge og digitale skriftlige kommunikationsprocesser være vanskelige og mindre effektive – ja måske bryde helt

På billedet ses nogle af Sprognævnets studentermedhjælpere ved nævnets bogstand i forbindelse med lanceringen af 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* den 18. november 2024. Foto: © Kirsten Lindø Dolberg-Møller.

sammen. Så derfor – til trods for at det måske er lidt flot – italesætter jeg *Retskrivningsordbogen* som skriftsprogets referencemeter.

BRUGES RETSKRIVNINGSORDBOGEN?

Et sikkert fundament er selvfølgelig godt i mange sammenhænge, men har i sig selv ikke den store værdi hvis ikke der bygges ovenpå. *Retskrivningsordbogen* er ikke så meget i sig selv, men får sin værdi fordi den bruges. Og det gør den! Den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen* (som

kan tilgås via kanaler som dsn.dk, sproget.dk og Ordbogen.com) er så efterspurgt i manges hverdag at den har i omegnen af ½ mio. opslag om dagen året rundt.

HVOR OG HVORDAN BRUGES RETSKRIVNINGSORDBOGEN?

I såvel den offentlige forvaltning som i uddannelsessystemet skal skriftsproget følge *Retskrivningsordbogen*. Det er givet af Lov om dansk retskrivning, som i § 2 fastslår at ”dansk retskrivning skal

» følges af alle dele af den offentlige forvaltning, af Folketinget og myndigheder med tilknytning til Folketinget samt af domstolene. Det samme gælder ikkeoffentlige uddannelsesinstitutioner, som modtager dækning af driftsomkostningerne på halvdelen eller mere, og private og selvejende skoler, hvor børn opfylder undervisningspligten.”

For uddannelsessystemet har det altid været princippet at retskrivningen skal følge den til enhver tid gældende udgave af *Retskrivningsordbogen*, nemlig den senest udkomne trykte udgave. Det betyder at uddannelsessystemet, herunder folkeskolen, indtil 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* blev lanceret, kun kunne stille sine elever til regnskab for hvad der står i 4. udgave fra 2012, til trods for at vi i Sprognævnet siden udgivelsen ved de årlige opdateringer har tilføjet i alt 2.242 opslagsord (i den digitale version af ordbogen). Det er der gjort op med nu hvor 5. udgave er udkommet. Denne 5. udgave er først og fremmest en digital udgave, sekundært en trykt udgave. Det betyder at hver af de årligt tilbagevendende opdateringer af den digitale version af *Retskrivningsordbogen* vil komme til at tælle som senest udkomne udgave. I 'digital' sprogbrug kan man kalde disse digitale udgaver 5.1, 5.2, 5.3 osv.

Også i sammenhænge hvor man måske har en opfattelse af at det betyder mindre at skrive korrekt, kan et korrekt skriftsprog betyde meget. Eksempelvis viser undersøgelser at man har bed-

re chancer for at komme til jobsamtale hvis man udtrykker sig på et korrekt dansk – også selvom jobbet ikke kræver at man kan skrive korrekt. Undersøgelser viser endda at også på dating-portaler højner et korrekt dansk chancerne for at finde en partner.

Det skal også bemærkes at i en digital nutid og fremtid er det helt afgørende at normere og dermed fastholde et skriftsprog. Uden en vedtaget norm for ords former som den der gives i *Retskrivningsordbogen*, vil maskiner og algoritmer ikke kunne arbejde med dem – oversætte dem til rækker af 0 og 1 – og uden en sådan vil sprogteknologi og kunstig intelligens således ikke kunne fungere optimalt.

VÆRSØ

Normeringen af dansk retskrivning er Dansk Sprognævns centrale opgave, og *Retskrivningsordbogen* er nævnets væsentligste redskab til at fastholde den skriftlige norm for dansk. Med den netop udgivne 5. udgave har vi ajourført ordbogen så også stavningen af det nyere ordstof er tilgængelig, og således at retskrivningsreglerne afspejler klar og nutidig sprogbrug.

I de øvrige artikler i denne udgave af *Nyt fra Sprognævnet* kan du læse meget mere om det store arbejde og de mange faglige overvejelser som ligger bag ordbogen.

Oversigt over indhold og ændringer

En gennemgang af de væsentligste ændringer i *Retskrivningsordbogens* 5. udgave.

5.

UDGAVE AF *Retskrivningsordbogen* er udkommet, og dermed er 4. udgave fra 2012 ikke længere den officielt gældende. Det rejser

naturligvis en række spørgsmål om hvad der kendetegner 5. udgave, og hvilke ændringer ordbogen indeholder. Hvis der er nogen der er bekymrede over om der er sket store ændringer i retskrivningen, kan vi indledningsvist berolige med at de ændringer der er, ikke er store og omkalfatrende. Men naturligvis er der sket ændringer – alt andet ville være mærkeligt i betragtning af at der er gået 12 år siden sidste udgave udkom. De vigtigste ændringer bliver her oplistet med henvisninger til hvor man evt. kan læse mere.

ÆNDRINGER I REGLERNE

Der er to større ændringer i reglerne: en der angår adverbialt *-t*, og en der angår kommaanbefalingen. Den første ændring gælder adverbialt *-t*, der gøres obligatorisk ved alle mådesadverbialer på *-(l)ig* og ved næsten alle tidsadverbialer på *-(l)ig*. Dermed bliver det altid korrekt at sætte *-t* på sådanne adverbialer. Baggrunden for ændringen kan læses i artiklen **Adverbialt *-t*** i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet*. Den anden ændring er at anbefalingen om at man undlader at sætte komma foran ledsætninger, bortfalder. Det er vigtigt at lægge mærke til at det netop kun er anbefalingen der er fjernet. Kommareglerne som sådan er fuldstændig uændrede, og det er altså stadig tilladt at undlade at sætte komma foran ledsætninger. Baggrunden for ændringen er beskrevet **her**.

»

ÆNDRINGER I BETYDNINGSANGIVELSER (GLOSSER)

I forbindelse med redigeringen af ordbogen har vi slettet eller ændret ca. 5.000 betydningsangivelser. En del af betydningsangivelserne er fjernet fordi det har vist sig at de er overflødige. Andre er blevet ændret så de enten er blevet mere kortfattede eller er blevet erstattet af eksempler. Baggrunden for dette arbejde kan læses i artiklen **Abbed, hårtrukken og mundref. Betydningsoplysninger i Retskrivningsordbogen 4 og 5** i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet*.

ENGELSK FLERTALSBJØJNING VED EN RÆKKE SUBSTANTIVER

I 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* er engelsk flertals-s blevet indført ved en række opslagsord som ikke før havde denne mulighed. Det skyldes først og fremmest at vi kan se at de er udbredte i den faktiske sprogbrug, også blandt gode og sikre sprogbrugere. I artiklen **Normering af flertals-s i dansk, svensk og norsk retskrivning** fra *Nyt fra Sprognævnet* 2023/2 beskrives Sprognævnets holdning til engelsk flertals-s, ligesom der gives en række eksempler på opslagsord hvor flertals-s er indført.

INDFØRELSE AF EN MINDRE GRUPPE ORD PÅ (ISÆR) -KVINDE ELLER -PERSON

Som et led i gennemgangen af *Retskrivningsordbogens* ordstof har det været et tema at undersøge om der har været grund til at indføre en række opslagsord på -kvinde og/eller -person som pendant til tilsvarende opslagsord på især -mand. I artiklen **Afholdskvinde, ankerkvinde og redningskvinde – hvorfor skal sådanne ord være i Retskrivningsordbogen?** i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet* præsenteres dette arbejde.

STILMARKØREN NEDSÆTTENDE ER FJERNET

I *Retskrivningsordbogen*, 4. udg., 2012, fandtes stilmarkøren NEDSÆTTENDE ved en række opslagsord, fx

- *bananrepublik* (NEDSÆTTENDE 'underudviklet land som er økonomisk ustabil')
- *bimbo* (NEDSÆTTENDE 'kvinde som er flot men småt begavet')
- *buk* (NEDSÆTTENDE 'liderlig, ældre mand')
- *donna* (OFTE NEDSÆTTENDE 'kvinde').

Denne stilmarkør er fjernet i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*, og i stedet vil det i mange tilfælde fremgå af en betydningsangivelse eller et eksempel om et ord er nedsættende. Under *bananrepublik* står der fx nu 'politisk ustabil land, ofte med en udemokratisk styreform', og under *bimbo* står der kort og godt 'dulle'. Årsagen til at NEDSÆTTENDE er fjernet som stilmarkør, er dels at det er vanskeligt at sige hvornår hvilke ord kan bruges nedsættende, dels at der i ordbogen er ord som ikke har en betydningsangivelse og dermed heller ikke har nogen stilmarkør. Stilmarkører kan nemlig kun tilføjes ved ord der har en betydningsangivelse. Et ord som *perker*, der så at sige er født nedsættende, behøver ikke en betydningsangivelse fordi vi formoder at alle kender betydningen af dette ord. Dermed har ordet ikke haft den i øvrigt berettigede stilmarkør NEDSÆTTENDE. I 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* tager Sprognævnet altså ikke stilling til om et ord altid – eller blot i visse sammenhænge – bruges nedsættende, men lader som hovedregel den nedsættende betydning fremgå af betydningsangivelser eller eksempler.

ÆNDRINGER I § 31-35

I 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* har vi revideret § 31-35 og de opslagsord som disse paragraffer vedrører. § 31-35 handler om præteritum participium; om hvordan participierne bøjes og bruges (fx *en stjålet* eller *stjålen cykel*). De ændringer vi har foretaget, tager afsæt i artiklen *Stærke participier i attributiv stilling – en leksikografisk udfordring* af Jørgen Schack & Eva Skafte Jensen (2024). Heri gives en række anbefalinger til mulige forbedringer af hvordan verber med mulighed for *-en*-bøjning af præteritum participium behandles i *Retskrivningsordbogen*. Ændringerne er især præciseringer af formuleringer i reglerne, opdateringer af bøjningen af participialadjektiver på *-en* og tilføjelser af opslagsord (både verber med mulighed for *-en*-bøjning af participiet og adjektiver på *-en* som er dannet af sådanne participier). I artiklen **Ændringer i § 31-35 i retskrivningsreglerne og i opslagsord som disse paragraffer omhandler** i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet* uddybes og begrundes ændringerne.

IKKEPRINCIPIELLE NORMÆNDRINGER

Ikkeprincipielle normændringer er ændringer og ajourføringer af enkeltords stave-, bøjnings- og orddannelsesmåde. Også i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* er normen i disse henseender ændret for en række opslagsord. Størstedelen af ændringerne angår substantivers bøjnings- og kønsforhold. Eksempelvis er formen med *-s* i ubestemt flertal nu enerådende i ordet *truck* (og *gaffeltruck*). Det er nu også korrekt at bøje *læk* med en nulendelse, altså *læk*, i flertal ved siden af den i forvejen eksisterende *lækker*. Samme ord har desuden fået tilføjet intetkøn som mulighed: *et læk – lækket* (i tillæg til *en læk – lækken*). En del opslagsord har fået tilføjet en dobbeltform,

fx *mandsnavn, mandssrolle* og *mandsstemme*, der nu har dobbeltformerne *mandenavn, manderolle* og *mandestemme*. Antallet af dobbeltformer er dog stort set det samme i 4. og 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*. Endelig er normen mht. fugebogstaver ved sammensætninger justeret for en række opslagsord, dvs. i de sammensætningsoplysninger der gives under de enkelte opslagsord. Det gælder fx *slips*, om hvilket det nu oplyses at det i sammensætninger har obligatorisk fuge-*e*, fx *slipseklædt*. Formen *slipsklædt* er dermed ikke længere korrekt. Du kan læse mere om normændringerne i artiklen **Normændringer på enkeltordsniveau** i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet*.

PRONOMENER

En del af normændringerne på enkeltordsniveau angår pronomenerne (stedordene). Nogle få ord skifter ordklasse: *Anden* (*andet, andre*) skifter ordklasse fra pronomener til adjektiv, og *al* (*alt, alle*) skifter ordklasse fra adjektiv til pronomener. En mindre gruppe af ordforbindelser der ikke før havde nogen ordklasse, bl.a. *hvem som helst*, opføres nu som pronomener, og endelig opføres det generelle pronomener *man* nu med kasusformene *en* og *ens*. Du kan læse mere om ændringerne i artiklen **Pronomener i Retskrivningsordbogen** i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet*.

ORDBOGENS OPBYGNING

Der ligger mange principper til grund for ordningen af ordstoffet i *Retskrivningsordbogen*. I artiklen **Om ordbogens opbygning** i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet* udlægges nogle af de principper der har givet anledning til ændringer ift. ordbogens 4. udgave. Det omfatter forkortelser, som der nu er flere af både på alfabetisk plads og under de ord som de er forkortelser af, anførelsen og rækkefølgen af bøjningsformer hvor der er

» flere mulige, bøjnings- og genusoplysninger ved adjektiver uden særskilt intetkøns- eller pluralisform og substantiver der kun findes i pluralis, samt de uregelmæssige bøjningsformer der i den trykte bog er opført som selvstændige opslagsord.

DEN DIGITALE UDGAVE AF ORDBOGEN

Fra og med 5. udgave er *Retskrivningsordbogen* primært en digital udgivelse, sekundært en trykt udgivelse. Når den digitale ordbog opdateres én gang om året, vil denne opdaterede udgave være den til enhver tid gældende. Den digitale udgave af ordbogen rummer også en række nye funktioner: Det er nu muligt at skifte mellem dansk og latinsk terminologi i ordbogen (i både en forkortet og uforkortet version), og opslagene kan foldes ud i den nye visning. Begge dele er med til at gøre ordbogen mere brugervenlig. Læs mere om den digitale udgave af ordbogen i artiklen **Den digitale udgave af Retskrivningsordbogen** i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet*.

DET CENTRALE ORDREGISTER (COR)

Retskrivningsordbogen omfatter et standardiseret ordregister kaldet COR (det Centrale Ordregister). 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* og Det Centrale Ordregisters grundresurse deler som noget nyt samme underliggende database. Det vil sige at en ændring eller fejlrettelse i den ene af dem automatisk vil slå igennem i den anden. Uddybende information om COR findes på følgende sider: <https://dsn.dk/forskning/sprogteknologi-og-fagsprog/cor/> og <https://dsn.dk/nyt-fra-sproгнаevnet/oktober-2022/det-centrale-ordregister/>.

SAMMENFATNING

Som det fremgår af artiklen her, er der ingen store ændringer af retskrivningen i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*, bortset fra ændringen i § 38 (om adverbialt -t) og i § 45 (kommaanbefalingen). Og det kommer egentlig sprogbrugerne til gode, for retskrivningsændringer kan jo medføre en del praktisk besvær, fx i skolesystemet og blandt professionelle sprogbrugere.

Ikke desto mindre er der på mange måder tale om en ny og forbedret udgave af *Retskrivningsordbogen*. 5. udgave indeholder således en lang række normændringer, flere tusind nye opslagsord og sammensætningseksempler, ændringer i et stort antal betydningsangivelser og en præcisering af § 31-35. Derudover er den digitale udgave blevet opdateret på forskellige måder, bl.a. i forhold til om man ønsker at få vist danske eller latinske betegnelser. Endelig er der i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* en forbedret integration af COR, hvilket giver bedre muligheder for at anvende ordbogen i sprogteknologiske produkter.

REFERENCE

Schack, Jørgen & Eva Skafte Jensen (2024): *Stærke partcipier i attributiv stilling – en leksikografisk udfordring*. I: Louise Holmer, Greta Horn, Hans Landqvist, Pär Nilsson, Eva Nordgren & Emma Sköldbberg (red.). *Nordiska studier i lexicografi 16. Rapport från 16:e konferensen om lexicografi i Norden*. Lund 27.-29. april 2022. Lund & Göteborg: Nordiska Föreningen för Lexikografi. 309-320.

Adverbielt -t

I *Retskrivningsordbogens* 5. udgave er der foretaget en række ændringer i reglerne om adverbielt -t. Læs om dem her.

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN (f. 1971), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

E N AF SPROGNÆVNETS **KERNEOPGAVER** er at rådgive om dansk sprogbrug. Det sker bl.a. i nævnets spørgetelefon, hvor alle kan ringe ind og få råd og vejledning om forskellige sproglige vanskeligheder. Det er en service som folk er glade for at vi yder. Samtidig er det også en service som giver os mulighed for at følge med i hvordan sproget udvikler sig, og hvilke problemer der kan følge af denne udvikling.

Et af de områder hvor vi kan se at sprogbru- gen har udviklet sig de sidste mange år, angår brugen af adverbielt -t i ord der ender på -ig og -lig, altså om det fx hedder *de besøger os jævnlig* eller *de besøger os jævnlige*. Der er sådan set ikke noget nyt i at de adverbielle -t'er kan volde problemer. I en artikel fra 1986 skriver Henrik Galberg Jacobsen, der var en af hovedkræfterne bag 1986-udgaven af *Retskrivningsordbogen*, at spørgsmål om adverbielt -t "får Sprognævnet mange af, gennemsnitlig(t) ét om dagen i telefonen" (Galberg Jacobsen 1986: 2). Dengang, altså i 1986, besluttede man at lempe reglerne for brugen af adverbielt -t således at det blev tilladt at sætte -t på flere adverbier på -lig og -ig end tidligere, også *jævnlig* og *gennemsnitlig*. Dermed blev det altså tilladt at skrive fx *de besøger os jævnlige* og *Sprognævnet får gennemsnitligt ét spørgsmål om adverbielt -t om dagen*. Det var dog samtidig stadig korrekt at bruge de -t-løse former, altså *de besøger os jævnlig* og *Sprognævnet får gennemsnitlig et spørgsmål om adverbielt -t om dagen*.

Med den nyeste udgave af *Retskrivningsord- bogen* er reglerne for brugen af adverbielt -t

strammet således at *-t* faktisk bliver obligatorisk i en række tilfælde. Med andre ord er den valgfrihed der blev indført i 1986, nu afskaffet i en række tilfælde, bl.a. ved ordet *jævnlig*. I artiklen her vil jeg først ganske kort gennemgå udviklingen i reglerne for adverbialt *-t*, og derefter vil jeg beskrive hvilke ændringer på området man finder i den nye udgave af *Retskrivningsordbogen*.

DEN GAMLE REGEL

Den gamle regel om brugen af adverbialt *-t* var ganske simpel: Adjektiver fik aldrig tilføjet *-t* når de blev brugt adverbialt (Galberg Jacobsen 2010: 55 f.). Allerede i 1887 kunne sprogmanden Axel Sørensen dog vise at den simple regel ikke blev overholdt i praksis, og på baggrund af en undersøgelse af tekster skrevet af 1800-tallets forfattere kunne han udforme en regel om at adverbialer skulle tilføjes *-t* når de blev brugt som mådesadverbialer i deres oprindelige betydning svarende til adjektivets (fx *hun smilede venligt*), mens gradsadverbialerne ikke skulle tilføjes *-t* (fx *vi vil vældig gerne med til festen*). Sørensen regel blev efterfølgende optaget i retskrivningsvejledningerne i de officielle retskrivningsordbøger. Den første af disse var Henrik Bertelsens retskrivningsvejledning fra 1918, hvor det dog blev understreget at det ikke forlanges ”at der skal følges nogen bestemt Regel for, hvornaar man vil skrive disse af Tillægsord på *-ig* dannede

Biord med *-t* og hvornaar uden *t*” (Galberg Jacobsen 2010: 56).

Sørensen regel fastholdes altså i de forskellige retskrivningsvejledninger der følger med de officielle retskrivningsordbøger (Galberg Jacobsen *ibid.*). Dette gælder også 1955-udgaven af *Retskrivningsordbogen*, hvor der i § 30 ganske kort står at der er mange adverbier, svarende til adjektiver på *-ig* og *-lig*, ”som det er almindeligt at skrive med *-t* eller uden *-t*, afhængende af, om de står i deres egentlige, med tillægsordet stemmende betydning (betegnende en måde) eller de bruges for at angive en grad”, fx *hun synger forfærdeligt*, men *jeg blev forfærdelig glad*. I 1986-udgaven af *Retskrivningsordbogen* fastholdes brugen af adverbialt *-t* på mådesadverbialer (om end *-t* er valgfrit ved ordene *bitterlig*, *grangivelig* og *udtrykkelig*), mens valgfriheden indføres ved brugen af gradsadverbialer. Det understreges dog at hvis adverbiet står som et selvstændigt sætningsled, skal *-t* altid tilføjes, altså fx *filmen kedede mig gudsjammerligt* overfor *filmen var gudsjammerlig(t) kedelig*. Denne regel gengives i de følgende retskrivningsordbøger, dog bliver ordklassen af *grangivelig* i 2012-udgaven ændret fra adjektiv til adverbium, og opslaget får alternativformen *grangiveligt*. Dermed slettes *grangivelig* fra listen over undtagelser. Med andre ord har retskrivningen på dette punkt bevæget sig fra en simpel regel om at adjektiver på *-lig* eller *-ig* aldrig tilføjes *-t* når de bruges adverbialt, til altid *-t* på langt de fleste mådesadverbialer og tilladt *-t* på gradsadverbialer.

DEN NYE UDGAVE AF RETSKRIVNINGSORDBOGEN

I den nye udgave af *Retskrivningsordbogen* er *-t* obligatorisk ved alle mådesadverbialer, også *bitterlig* og *udtrykkelig*. Det kan derfor nu kun

hedde *jeg gjorde udtrykkeligt opmærksom på risikoen og jeg fortryder bitterligt*.

Der er ingen ændring i gradsadverbialerne, hvor *-t* altså stadig er valgfrit. Til gengæld er der en ændring i reglerne for brugen af adverbialt *-t* i tidsadverbier. Her har *-t* jo tidligere været valgfrit, man har altså enten kunnet skrive *de besøger os jævnlig* eller *de besøger os jævnligt*. Denne valgfrihed er nu afskaffet, og det kan derfor nu kun hedde *de besøger os jævnligt, hvor meget tjener du årligt? og børnene vågnede tidligt om morgenen*. Der er dog den undtagelse at *-t* er valgfrit ved 7 ord, nemlig *bestandig, evig, foreløbig, idelig, nylig, samtidig* og *sluttelig*, altså fx *vi bliver foreløbig(t) boende* og *de to tog afgår samtidig(t)*. Disse ændringer er som altid foretaget på baggrund af omfattende undersøgelser af den faktiske sprogbrug. Her kan vi se at også de gode og sikre sprogbrugere, som er den gruppe sprogbrugere vi normerer retskrivningen efter, bruger

adverbialt *-t* ved mådesadverbialer og mange tidsadverbialer (se Schack & Skafte Jensen 2023).

På mange måder er brugen af adverbialt *-t* altså blevet lettere idet *-t*'et nu er obligatorisk ved mådesadverbialer og tidsadverbialer (på nær de nævnte 7 tidsadverbialer). Det er fortsat valgfrit om man vil sætte *-t* på gradsadverbialer. Den nemme løsning er altså altid at bruge *-t* på disse adverbialer.

REFERENCER

- Galberg Jacobsen, Henrik (1986). *Biords-t. Nyt fra Sprognævnet 1986/4*.
- Galberg Jacobsen, Henrik (2010). *Ret og skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005. Bind 1. Dansk Sprognævns skrifter 42*. Syddansk Universitetsforlag.
- Schack, Jørgen & Eva Skafte Jensen (2023). *Uden og med -t. Adverbialer dannet af adjektiver på -ig og -lig. 19. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Institut for Kommunikation og Kultur. Aarhus Universitet.

Abbed, hårtrukken og mundret. Betydningsoplysninger i Retskrivningsordbogen 4 og 5

Hvilke ord i *Retskrivningsordbogen* er opført med betydningsangivelser, og hvorfor?

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN (f. 1971), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

ETSKRIVNINGSORDBOGENS ALFABETISKE DEL

har siden 1986 indeholdt betydningsoplysninger i et vist omfang.

I vejledningen til 1. udgave af *Retskrivningsordbogen* fra 1986 står der således at ”i tilfælde, hvor flere klart adskilte betydninger er slået sammen i ét opslagsord, gives der ... i parentes en ganske kortfattet og oftest kun antydet betydningsoplysning (identifikation):

kø -en, -er (*række; billardkø*).

rabat -ten, -ter (*havebed; vejkant; fradrag i pris*).”

Derudover gives der også ”betydningsoplysninger ved opslagsord, som ellers kunne forveksles med andre opslagsord af samme ordklasse og med samme eller næsten samme udtale:

tigge, -ede (*bede*).

tikke, -ede (*om lyd*).”

Samme ordlyd findes i 2. udgave fra 1996 og 3. udgave fra 2001. Betydningsoplysningerne i de tre udgaver er altså kortfattede og oftest kun ”antydte” – der er ikke tale om udtømmende betydninger, og *Retskrivningsordbogen* er dermed ikke en betydningsordbog.

BETYDNINGSOPLYSNINGER I ETSKRIVNINGSORDBOGENS 4. UD- GAVE

Da 4. udgave af *Retskrivningsordbogen* udkom i 2012 (herefter benævnt *Retskrivningsordbogen*

4), var et af de nye tiltag at et større udsnit af ordbogens opslagsord skulle indeholde såkaldt "identificerende betydningsangivelser", dvs. kortfattede oplysninger der skulle sikre en hurtig identifikation af opslagsordene. Baggrunden for dette tiltag var at mange brugere var usikre på om de havde slået det rigtige ord op, og det problem søgte man at afhjælpe ved at indføre flere betydningsoplysninger. Hensigten var stadig ikke at *Retskrivningsordbogen* skulle være en betydningsordbog som fx *Nudansk Ordbog* eller *Den Danske Ordbog*, og derfor indførte man ikke betydningsoplysninger ved det man regnede som "det basale ordforråd", dvs. ord som *abe*, *bade*, *glæde*, *juletræ* og *næse*, som selv små børn kender (Jervelund 2009: 12 f.). I stedet besluttede man at indføre betydningsoplysninger ved de opslagsord som man skønnede kunne give anledning til tvivl hos især de yngste af ordbogens brugere, dvs. elever i 9. klasse. Det gjorde man bl.a. ved at forklare ordenes betydning med synonymer, overbegreber eller eksempler.

BRUGEN AF SYNONYMER, OVERBEGREBER OG EKSEMPLER I RETSKRIVNINGSORDBOGEN 4

Mange af de betydningsoplysninger der er givet i *Retskrivningsordbogen 4*, er som udgangspunkt korte. Det betyder at der anvendes synonymer der hvor det er muligt:

lang|moldig *adj.*, -t, -e (*tålmodig og overbærende*)

ac|cen|tule|re *vb.*, -r, -de, -t (*betone*)

Hvis et synonym ikke umiddelbart findes, er et ord i visse tilfælde forklaret ved brug af det nærmeste overbegreb plus et eller flere karakteristiske træk. Det gælder "især ord fra dyre-, plante- og mineralriget, hvor en egentlig definition vil være for lang og omstændelig" (Jervelund 2009: 13), fx:

gran|san|ger *sb.*, -n, -e, -ne (*en fugl*)

kum|quat *sb.*, -ten, -ter *el.* kumquat, -te(r)ne (*en lille citrusfrugt*)

Ved andre opslagsord er der indført eksempler på ordets brug i stedet for egentlige betydningsoplysninger:

op|blø|de *vb.*, -r, -de *el.* opblødte, -t *el.* opblødt; opbløde husblas i koldt vand; opbløde synspunkterne

Dermed kan man sige at det grundlæggende princip for betydningsoplysningerne i *Retskrivningsordbogen* er det samme fra 1986 til 2012. Oplysningerne er således kortfattede, og de er ikke nødvendigvis udtømmende. I 4. udgave af *Retskrivningsordbogen* er der givet betydningsoplysninger ved flere ord end tidligere: Da ordbogen udkom i november 2012, var der 38 % af ordbogens 64.000 opslagsord der var forsynet med en betydningsforklaring (Jervelund 2013: 7).

BETYDNINGSOPLYSNINGER I RETSKRIVNINGSORDBOGEN 5

I forbindelse med redigeringen af 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* har redaktionen været

igennem en stor del af de betydningsoplysninger der blev givet i 2012. Det skyldes for det første at vi – i og med at det er 12 år siden at ordbogen udkom – skønnede at der var behov for en undersøgelse af om der var opslagsord hvor der evt. ikke (længere) var behov for ordidentifikationer. Dernæst skønnede redaktionen også at der var et behov for at undersøge om betydningsangivelserne faldt indenfor rammerne af de opstillede kriterier mht. udformningen af definitionerne, eller om der evt. var definitioner der kunne afkortes. Undersøgelsen viste at der i mange tilfælde kun var givet helt nødvendige betydningsoplysninger. Det gælder fx der hvor to ord er homonymer, fx *læsning*, der både kan betyde 'det at læse' og 'det at læsse'. Og det er også nødvendigt at give betydningsoplysninger der hvor to ord nemt kan forveksles. Det gælder fx *islag* der betyder 'lag af is', mens *isslag* betyder 'regn der slår ned som is'. Disse betydningsoplysninger er i tråd med principperne i de tidligere udgaver af *Retskrivningsordbogen*. Derudover er der mange betydningsoplysninger som vi stadig skønner er nødvendige af hensyn til ordbogens brugere, fx *galt* 'kastret orne', *ulivssår* 'dødeligt sår' og *rentier* 'person der lever af sin formue'.

Redaktionen skønnede dog også at der var en del ord der i dag er blevet så almindelige at de ikke mere behøver en betydningsoplysning, fx *autist*, *blog*, *nachos*, *secondhand* og *stalke*. Derudover er betydningsoplysningerne blevet slettet ved en række ord hvor vi har skønnet at alle ordbogens brugere kender betydningen, fx *avokado/avocado*, *berømthed*, *bilist*, *grovæder*, *halvautomatisk* og *morforældre*. Her kunne man måske nok diskutere om ordene egentlig havde behøvet en betydningsangivelse i *Retskrivningsordbogen 4*, hvor pejlemærket jo var at der skulle indsættes betydningsoplysninger ved de opslagsord som man skønnede kunne give anledning til tvivl hos de yngste af ordbogens brugere, men som det også nævnes i en artikel i *Nyt fra Sprognævnet*, er det "nu engang vanskeligt at vurdere hvad der hører med til de yngste brugeres ordforråd da grænserne for dette er flydende" (Jervelund 2013: 7).

Derudover viste det sig også at der var en del betydningsangivelser i *Retskrivningsordbogen 4* der med fordel kunne omformuleres, afkortes eller erstattes af eksempler.

BETYDNINGSOPLYSNINGER I RETSKRIVNINGSORDBOGEN 4 OG RETSKRIVNINGSORDBOGEN 5

Det er ikke altid at synonyme, overbegreber eller eksempler er fyldestgørende når et ord skal kunne identificeres, og så må man ty til lidt længere betydningsforklaringer. Sådanne betydningsforklaringer tager som regel afsæt i andre ordbøgers definitioner, og ofte viser det sig at forskellige ordbøger kan have mere eller mindre enslydende definitioner eller forklaringer. Det kan eksemplificeres med opslagsordet *abbed*, hvis betydning her er undersøgt i *Ordbog over det danske Sprog*, *Nudansk Ordbog*, *Den Danske Ordbog*, *Munksgaards Fremmedord-*

bog, *Retskrivningsordbogen*, 4. udgave, 2012, og *Retskrivningsordbogen*, 5. udgave, 2024. I *Ordbog over det danske Sprog* defineres *abbed* som 'forstander for et munkekloster (især af benediktinerordenen)', i *Nudansk Ordbog* som 'en mandlig forstander for et munkekloster', i *Den Danske Ordbog* som 'mandlig forstander for et munkekloster', i *Munksgaards Fremmedordbog* (betydning 1) som 'forstander for munkekloster', i *Retskrivningsordbogen 4* som 'mandlig forstander for et munkekloster' og i *Retskrivningsordbogen 5* som 'forstander for et munkekloster'. Disse betydningsforklaringer er stort set enslydende, og i alle definitioner indgår ordene *forstander* og *munkekloster*. I *Retskrivningsordbogen 5* har vi dog bestræbt os på at gøre betydningsforklaringerne så enkle som muligt, og derfor er betydningsforklaringen her en anelse kortere end i *Retskrivningsordbogen 4*.

En tilsvarende overensstemmelse mellem betydningsangivelser i de nævnte ordbøger findes ved verbet *grabse*, der i *Ordbog over det danske Sprog* (under opslagsordet *grabbe*) defineres som 'gribe raskt (efter noget) med hænderne'. *Nudansk Ordbog* definerer det som 'tage noget med hænderne på en grådig måde, fx ved tyveri', mens *Den Danske Ordbog* definerer det som 'tage eller gribe efter på en grådig måde'. I *Retskrivningsordbogen 4* lyder definitionen 'tage på en grådig måde'. I såvel *Nudansk Ordbog* som *Den Danske Ordbog* og *Retskrivningsordbogen 4* indgår *tage* og *gribe på en grådig måde*. I *Retskrivningsordbogen 5* har ordet dog ikke længere en betydningsoplysning idet vi har skønnet at opslagsordet *grabse* ikke giver anledning til tvivl.

Andre gange kan man se at samme opslagsord er defineret ens eller næsten ens i de nævnte ordbøger, men at en eller flere af ordbøgerne har supplerende oplysninger. Det gælder fx

opslagsordet *rettersted*, der defineres således i *Ordbog over det danske Sprog*: 'sted, hvor henrettelser fandt sted; retterplads'. *Nudansk Ordbog* har en lidt længere forklaring, der lyder 'et sted hvor der foretages henrettelser, især om henrettelsesstedet i el. uden for en by i gamle dage', mens *Den Danske Ordbog* definerer ordet som 'sted hvor der foretages henrettelser'. I *Retskrivningsordbogen 4* forklares ordet som '(HISTORISK sted hvor der foretages henrettelser)'. *Nudansk Ordbog*, *Den Danske Ordbog* og *Retskrivningsordbogen 4* indeholder alle formuleringen *sted hvor der foretages henrettelser*, men i *Retskrivningsordbogen 5* er betydningen ændret til 'HISTORISK henrettelsesplads'. Også her vil *Retskrivningsordbogen 5* altså have en kortere betydningsangivelse end den man finder i *Retskrivningsordbogen 4*.

Man vil dog også finde eksempler på betydningsangivelser der er uændrede fra *Retskrivningsordbogen 4* til *Retskrivningsordbogen 5*. Det gælder fx ordet *hårtrukken*, der ifølge *Nudansk Ordbog* betyder 'som virker overdrevent kunstig el. indviklet = SPIDSFINDIG, SOFISTISK, SØGT'. *Den Danske Ordbog* definerer det som 'på grænsen til det usandsynlige eller urealistiske; spidsfindig; søgt', mens man i såvel *Retskrivningsordbogen 4* som i *Retskrivningsordbogen 5* vil se at ordet er defineret med synonymerne 'spidsfindig, søgt'. Skal *Retskrivningsordbogen* leve op til forventningerne om at ord som man skønner kan give anledning til tvivl, skal have en kort betydningsangivelse, kan det ikke gøres meget anderledes end ved brugen af de to synonymmer. På samme måde kan *odontolog* ikke forklares mere kort og præcist end ved brugen af synonymet 'tandlæge', *præstøer* kan ikke forklares kortere end 'person fra Præstø', og *månesyg* kan ikke forklares anderledes end 'som lider af månesyge'.

»

FORSKELLE I BETYDNINGSFORKLARINGER I RETSKRIVNINGSORDBOGEN 4 OG RETSKRIVNINGSORDBOGEN 5

Selvom der som vist i det ovenstående ofte er gode grunde til at man kan finde ret identiske forklaringer i forskellige ordbøger, er vi i forbindelse med redigeringen af 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* blevet opmærksomme på at der i en række tilfælde er unødvendige sammenfald mellem de definitioner der gives i fx *Retskrivningsordbogen* og *Den Danske Ordbog*. Det gælder eksempelvis opslagsordet *mundret*, der ifølge *Den Danske Ordbog* har betydningerne 'som er udtrykt i et enkelt og naturligt sprog' og 'MAD som har en passende størrelse til spising'. *Nudansk Ordbog* har kun definitionen 'der lyder som naturligt talesprog'. I *Retskrivningsordbogen 4* finder man definitionerne 'udtrykt i et enkelt og naturligt sprog' og 'OM MAD som har en passende størrelse til spising'. I *Retskrivningsordbogen 5* vil man ikke finde nogen betydningsangivelser, men i stedet eksemplerne *bogen er oversat til et mundret og moderne dansk* og *i mundrette bidder*, der begge lever op til kriterierne om at sprogbrugerne skal kunne identificere ordene – og ikke mødes af fyldestgørende forklaringer.

Et andet eksempel er adjektivet *skimlet*, der ifølge *Ordbog over det danske Sprog* bruges 'om heste, kvæg oln., hvis haarlag er hvidt, isprængt med graat'. *Nudansk Ordbog* definerer *skimlet* som '(om heste) med isprængt hvidt i det mørke hårlag'. Ingen af de to ordbøger indeholder *gråskimlet*, som i *Den Danske Ordbog* defineres som 'som har et hvidt hårlag isprængt grå hår – om hest', mens *Retskrivningsordbogen 4* har betydningen 'OM HESTE som har et hvidt hårlag isprængt grå hår'. I *Retskrivningsordbogen 5* er definitionen afløst af eksemplet *en gråskimlet hest*, ligesom man i øvrigt kan

finde eksemplet *en skimlet hest* under opslagsordet *skimlet*. Derved bliver man ikke så oplyst som man gjorde i *Retskrivningsordbogen 4*, men man får dog en fornemmelse af ordets betydningsfære i og med at det ofte er heste der er (grå)skimlede.

EKSEMPLER OG OVERBEGREBER I RETSKRIVNINGSORDBOGEN 5

I *Retskrivningsordbogen 5* vil man se at en del betydningsangivelser er afløst af eksempler der kan illustrere ordenes brug. *Afbarke* er således i såvel *Retskrivningsordbogen 4* som i *Den Danske Ordbog* defineret som 'tage barken af', hvilket egentlig er en kort og præcis betydningsangivelse. Vi har dog skønnet at en definition egentlig ikke er nødvendig, men for dog at komme sprogbrugerne i møde har vi indsat eksemplet *afbarke en gren*. Det samme gælder *rundtenom*, hvor betydningsangivelsen 'hel skive rugbrød' er erstattet af eksemplet *en rundtenom brød*. Vi har altså igen skønnet at ordbogens brugere godt ved hvad en *rundtenom* er, men skulle der opstå tvivl, er eksemplet nok til at ordet kan identificeres.

I andre tilfælde har vi skønnet at et overbegreb er nok til at man kan identificere ordet. Således har ordet *pandelap* fået definitionen 'en del af hjernen' (i stedet for 'den forreste del af storhjernen', som er den definition der findes i *Retskrivningsordbogen 4*), mens *hjerterinfarkt* er blevet ændret fra betydningen 'hjerteranfald pga. en blodprop i hjertet' til 'hjerteranfald'. Og *hydrolyse*, der i *Retskrivningsordbogen 4* har betydningen 'spaltning af en kemisk forbindelse under optagelse af vand', har i *Retskrivningsordbogen 5* den noget mere kortfattede definition 'en kemisk proces'. Derved bliver *hydrolyse* og *pyrolyse* defineret med det samme overbegreb, hvilket giver god mening.

KONKLUSION

Arbejdet med at gennemgå betydningsoplysningerne i *Retskrivningsordbogen* er ikke tilendebragt. Der vil formentlig stadig være betydningsoplysninger som kan betragtes som unødvendige, som kunne være kortere, eller som med fordel ville kunne erstattes af et eksempel. Det arbejder redaktionen af *Retskrivningsordbogen* videre med i de kommende år. I dette arbejde vil vi fortsat have fokus på balancen mellem at *Retskrivningsordbogen* på den ene side ikke er eller skal være en betydningsordbog og på den anden side skal være tilgængelig og altså give sprogbrugere den fornødne hjælp når de slår et ord op.

Betydningsangivelserne vil altså ikke blive slettet fra ordbogen, men mange af dem vil formentlig optræde i en lidt kortere form eller blive erstattet af et illustrativt eksempel.

REFERENCER

- Jervelund, Anita Ågerup (2009): En ny og bedre Retskrivningsordbog. *Nyt fra Sprognævnet 2009/4*. <https://dsn.dk/wp-content/uploads/2021/01/december-2009-pdf.pdf>.
- Jervelund, Anita Ågerup (2013): En ny og bedre Retskrivningsordbog – det endelige resultat. *Nyt fra Sprognævnet 2013/1*. <https://dsn.dk/wp-content/uploads/2021/01/marts-2013-pdf.pdf>.

Afholdskvinde, ankerkvinde og redningskvinde – hvorfor skal sådanne ord være i *Retskrivningsordbogen*?

Læs om overvejelserne bag beslutningen om at tilføje en række ord der slutter på *-kvinde* til *Retskrivningsordbogens* 5. udgave.

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN (f. 1971), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

D EN digitale udgave af *Retskrivningsordbogen* er siden 2014 blevet opdateret med omkring 200 nye opslagsord hvert år. De

årlige opdateringer af *Retskrivningsordbogen* har indtil videre hverken været årsag til debat eller polemik, heller ikke da vi indførte ordparret *erhvervskvinde/erhvervsmand* (i 2020), *ankerperson* som pendant til *ankermann* (i 2022) og ordparrene *gruffeforkvinde/gruffeforperson* og *næstforkvinde/næstforperson* til henholdsvis *gruffeformand* og *næstformand* (i 2023).

Vi havde derfor nok ikke ventet at det at vi agtede at indføre en kort række af nye opslagsord på *-kvinde* (eller *-mand* og *-person*) i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* (2024), ville vække så megen opmærksomhed og være årsag til så megen kritik som det viste sig at være tilfældet da en artikel i Politiken om den kommende udgave af *Retskrivningsordbogen* så dagens lys i september 2023 (jf. fx Dahl 2023; Håkonsen 2023; Andersen 2024). En del af den kritik som blev rettet mod Sprognævnet dengang, handlede om at ordene ikke var hyppige nok, at de ikke blev brugt i almensproget, og at det drejede sig om ord som Sprognævnet havde ”opfundet”.

Som jeg vil vise i artiklen her, bygger ordenes indlemmelse i ordbogen som altid på solide undersøgelser af den faktiske sprogbrug. Artiklen tager udgangspunkt i en generel kritik af indlemmelsen af de – på det tidspunkt – ca. 18 ord vi agtede at indføre i ordbogen, og forklarer og eksemplificerer vores bevæggrunde.

HVILKE ORD ER MED I RETSKRIVNINGSORDBOGEN?

Når et ord optages i *Retskrivningsordbogen*, er der som regel flere faktorer der er på spil. Ordene skal først og fremmest tilhøre "rigssprogets almindelige ordforråd" (**Hvilke ord er med i Retskrivningsordbogen?**; se også Hansen & Galberg Jacobsen 1987¹), det vil sige almensproget, og de skal som udgangspunkt være (relativt) hyppige. Spørgsmålet er så hvornår noget er hyppigt nok til at komme med i *Retskrivningsordbogen*. Det kan der ikke gives noget præcist tal for, hvilket bl.a. skyldes at et ords hyppighed ofte afhænger af hvad det er for et korpus man tager udgangspunkt i. Vi søger først og fremmest i Infomedia, pressens samlede mediearkiv, fordi det er det største korpus vi har til rådighed, og fordi avisartiklerne skrives af de såkaldt gode og sikre sprogbrugere (Diderichsen & Schack 2015; Rathje et al. 2023), hvis praksis vi er forpligtet til at følge. Men avissprog er jo kun én genre blandt mange, og man kan nemt finde eksempler på ord der måske ikke er voldsomt hyppige i Infomedia, men som alligevel tilhører almensproget. Det gælder fx et ord som *bagbremse*, som der kun er omkring 300 forekomster af i Infomedia (oktober 2024), men det udelukker jo ikke at ordet er velkendt i andre sammenhænge. Her må vi altså supplere

1 Hansen & Galberg Jacobsen (1987: 7) skriver: "Retskrivningsordbogen dækker alle dagligsprogets ord plus en del almenkendte gloser fra forskellige fagområder, så man kan være nogenlunde sikker på, at man i Retskrivningsordbogen kan finde oplysninger på de ord, der forekommer i den daglige avis".

søgningerne i Infomedia med søgninger i andre korpuser og med vores viden om almensproget.

I *Retskrivningsordbogen* kan man også finde ord der tilhører et formelt stilleje (fx *akkviescere* 'slå sig til tåls med'), og ord der betegner noget historisk (fx *zechin* 'en guldmønt'), der på trods af en relativt lav hyppighed er i ordbogen af historiske grunde, og fordi de kan være vanskelige at stave og evt. bøje. Et ords indlemmelse i *Retskrivningsordbogen* beror altså først og fremmest på følgende faktorer:

1. hvor hyppigt det er
2. om det bruges i almensproget
3. om det kan være vanskeligt at stave.

I det følgende vil jeg som nævnt vise hvordan en række af de ord på *-kvinde* der er blevet indlemmet i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*, alle lever op til flere af de nævnte kriterier, og dermed at Sprognævnet også på dette punkt lever op til sin forpligtelse om at arbejde på et videnskabeligt grundlag.

FORSIKRINGSKONSULENT OG ANKERKVINDE

En måde at undersøge hyppighed på er at sammenligne *Retskrivningsordbogens* opslagsord. Man kan fx sammenligne hyppigheden af ord fra den opdatering af ordbogen der fandt sted i december 2023, med hyppigheden af de nye opslagsord på *-kvinde*. På listen fra december 2023 finder man ord som *forsikringskonsulent* (ca. 1100 forekomster i Infomedia, september

» 2024) og *cellebiologi* (ca. 1400 forekomster, september 2024). Disse ord er almenkendte (*cellebiologi* findes også som opslagsord i fx *Politikens Fremmedordbog*, i *Netordbogen* (begge på ordbogen.com) og i *Den Danske Ordbog* (på ordnet.dk)), og der er næppe mange der synes at det er mærkeligt at sådanne ord findes i ordbogen. Til sammenligning var der i september 2024 1700 forekomster på *ankerkvinde*, som var et af de ord der skabte en vis furor i september 2023. Det er således – hvis indlemningen af opslagsord i ordbogen udelukkende handlede om hyppighed – ikke mere påfaldende at *ankerkvinde* er opslagsord i *Retskrivningsordbogen*, end at fx *cellebiologi* er. Derudover kan vi se at *ankerkvinde* bruges helt upåfaldende i avistekster, fx om den nye direktør for M/S Museet for Søfart (**Sjællandske Nyheder, 8. februar 2023**). Dermed er *ankerkvinde* altså et eksempel på et ord hvor såvel hyppighed som undersøgelser af almensproget viser at ordet har sin berettigelse i *Retskrivningsordbogen*.

AFHOLDSKVINDE

Hvis hyppighed, målt som antal forekomster i Infomedia, var det eneste kriterium for ords optagelse i *Retskrivningsordbogen*, ville et ord som *afholdskvinde* nok ikke komme med, idet der kun er ca. 270 forekomster i Infomedia (september 2024). Vi kan imidlertid se at ordet bruges i gængse opslagsværker, fx i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, hvor der bl.a. står følgende om Thora Ingemann Drøhse, der var aktiv i afholdsbevægelsen, kvindesagen og venstrepolitikken i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet:

”For mange mænd i afholdsbevægelsen kom hun til at stå som den ideelle afholdskvinde, blid og kvindelig, ofte set i kontrast til en anden fremtrædende agitator Lene Silfverberg, der

angiveligt frastødte mændene med sit mandhaftige væsen” (**Dansk Kvindebiografisk Leksikon, Thora Ingemann Drøhse**).

Citatet er interessant fordi det set med nutidens øjne nok ville have været påfaldende hvis Thora Ingemann Drøhse var blevet beskrevet som den ”ideelle afholdsmand”, i og med at hun også var aktiv i kvindebevægelsen.

Afholdskvinde bliver også brugt i helt aktuelle sammenhænge, bl.a. i en anmeldelse af forfatteren Lone Hørslevs bog *Svømmende, rygende, grædende*, der handler om en alkoholiseret kvinde. I anmeldelsen står der blandt andet:

”Man bliver afholdskvinde af at læse denne bog. Men man bliver også en anelse træt af Anna undervejs. For der skal et stort ego til at fylde så meget mørkt stof ud” (Kristeligt Dagblad 22.2.2024).

Begge citater demonstrerer at *afholdskvinde* – på trods af en umiddelbart ret lav hyppighed – altså bruges af ”gode og sikre sprogbrugere” (altså henholdsvis en leksikonredaktør og en avis anmelder) i almensproglige tekster, og det retfærdiggør at ordet er med i *Retskrivningsordbogen*.

NÅR GAMLE ORD BLIVER NYE: VOLDSKVINDE OG REDNINGSKVINDE

Voldskvinde er et af de ord som blev nævnt i den kritik der kom i september 2023 af Sprognævnets optagelse af forskellige ord på *-kvinde* i *Retskrivningsordbogen*, bl.a. med henvisning til at ”det ikke er normalt at tale om voldskvinde” (Berlingske 21.9.2023). En del af kritikken dengang gik også på at Sprognævnet ikke ”skal opfinde nye ord” (ibid.), hvilket vi da heller ikke har gjort.

Voldskvinde er således faktisk et gammelt ord i dansk. I *Ordbog over det danske Sprog* kan man se at det ældste eksempel er fra *Moths*

Ordbog, der er en historisk ordbog der dækker skriftsproget omkring år 1700 (**Moths Ordbog**). Definitionen på *voldskvinde* lyder i denne ordbog: ”Volds-kvinde . . . kaldes en grum og barsk kvinde”, og et eksempel fra Berlingske Tidende 19. november 1902 lyder i al sin enkelhed: ”Voldskvinden blev anholdt af Politiet”. *Ordbog over det danske Sprog* oplyser at *voldskvinde* er et sjældent ord, men det bruges altså i danske aviser i dag, om end der ikke er tale om noget voldsomt hyppigt ord. Imidlertid påpeger Red Barnet (**dr.dk, 9. oktober 2017**) at det oftere er kvinder end mænd der begår vold mod deres børn, og at det kun er i de mest grove voldstilfælde at mændene indtager førstepladsen. Den slags undersøgelser er udgangspunkt for at det faktisk er normalt at tale og skrive om voldskvinder – selvom den traditionelle forestilling nok er at det oftest er mænd der begår vold.

Også et ord som *redningskvinde* kan man finde i *Ordbog over det danske Sprog*, hvor det ældste eksempel er fra 1913. Ordbogen oplyser også her at ordet er sjældent. Det er i dag stadig ikke meget udbredt, men der er dog ca. 1200 eksempler (september 2024) i Infomedia. En del af ordets relativt store succes skyldes muligvis tv-serien *Redningskvinder*, hvor man følger arbejdslivet hos forskellige kvinder i sundhedsvæsenet. For såvel *voldskvinde* som *redningskvinde* gælder det altså at der er tale om relativt gamle ord som har fået en renæssance i dag, hvor vi fx ved at vold i hjemmet også begås af kvinder, og hvor kvindelige paramedicinere og overlæger redder menneskeliv.

BEDEDAME OG BEDEKVINDE

I 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* kommer såvel *bededame* som *bedekvinde* til at figurere som opslagsord, selvom vi i første omgang havde besluttet ikke at tage ordene med (jf. Andersen

2024). Ingen af de to ord er voldsomt hyppige i Infomedia (der er omkring 150 eksempler på *bedekvinde* og omkring 250 eksempler på *bededame*, september 2024), men søgninger på nettet viser at der er en del kvinder der omtaler sig som bededamer eller bedekvinder – eller simpelthen har bededame som en del af deres firmanavn (fx silkeborgsbededame.dk og bededamerne.dk). Når man dertil lægger at antallet af kvinder der er ansat i branchen, stiger – og nærmer sig en fifty-fifty-fordeling (**dagens.dk, 1. januar 2018**) – er der altså gode grunde til at tage ordet med i *Retskrivningsordbogen*. Dertil kommer at begge ord er med i andre ordbøger, fx *Den Danske Ordbog*, hvilket også er et tegn på at der er tale om alment brugte ord.

En ny undersøgelse fra Dansk Sprognævn (Rathje & Isen 2024) peger på at mange danskere foretrækker *bedeperson* frem for *bededame/bedekvinde*. *Bedeperson* er dog endnu ikke særligt etableret i den almene sprogbrug (der er eksempelvis ingen bedemænd eller bededamer/bedekvinder der i professionelt øjemed omtaler sig som bedepersoner), og derfor er der på nuværende tidspunkt ingen planer om at indføre *bedeperson* som opslagsord i *Retskrivningsordbogen*. Hvis et ord ikke anvendes, kommer det ganske simpelt ikke med i ordbogen.

KONKLUSION

Der er næppe nogen tvivl om at debatten om køn – og ikke mindst debatten om sprog og køn – vækker stærke følelser. Det er et emne der optager mange, og sådan skal det være i en brydningstid. Som artiklen her forhåbentlig har vist, har Sprognævnet – som altid – handlet på et videnskabeligt grundlag når det gælder optagelsen af kønnede ord i *Retskrivningsordbogen*. Nævnet behandler ikke de kønnede ord anderledes end alle andre ord der optages i vores ordbog. Er

» ordene udbredte nok, kommer de med. Er de ikke udbredte nok, kommer de ikke med, medmindre der er historiske eller ortografiske årsager til at tage dem med.

REFERENCER

Andersen, Margrethe Heidemann (2024): Finanskvinde, karrieremand og gerningsperson. *Nyt fra Sprognævnet* 2024/1.

Dahl, Henrik (2023): Debat: Henrik Dahl angriber Dansk Sprognævn for elitær aktivisme: Komplet meningsløst. *Berlingske* 29.9.2023.

Diderichsen, Philip & Jørgen Schack (2015): Jagten på den gode og sikre sprogbruger. *Nyt fra Sprognævnet* 2015/3.

Hansen, Erik & Henrik Galberg Jacobsen (1987): *Om den nye retskrivningsordbog*. Dansk Sprognævns skrifter 12.

Håkonssen, Malthe (2023): Hård kritik af Dansk Sprognævn. *Berlingske* 21.9.2023.

Rathje, Marianne, Jørgen Schack, Jonas Blom & Eckhard Bick (2023). Stavefejl i aviserne i 1999 og 2019. *Nyt fra Sprognævnet* 2023/3.

Rathje, Marianne & Lea Elias Isen (2024): 'Sangerinde', 'bedemand' og 'forperson'. Holdninger til kønnede endelser i dansk. *Nyt fra Sprognævnet* 2024/3.

Ændringer i § 31-35 i retskrivningsreglerne og i opslagsord som disse paragraffer omhandler

I *Retskrivningsordbogens* 5. udgave er der foretaget en række ændringer i § 31-35 og i nogle af de opslagsord som disse paragraffer omhandler. Læs om ændringerne her.

ANNA SOFIE HARTLING
(f. 1982), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

5. UDGAVE AF RETSKRIVNINGSORDBOGEN finder man en række ændringer (i forhold til 4. udgave) i § 31-35 og i nogle af de opslagsord som disse paragraffer omhandler. Nedenfor præsenteres disse ændringer.

1. INDLEDNING

I artiklen *Stærke participier i attributiv stilning – en leksikografisk udfordring* gives en række anbefalinger til mulige forbedringer af den måde verber med mulighed for *-n*-bøjning af præteritum participium behandles på i *Retskrivningsordbogen*. Et sådant verbum er fx *binde*, som i præteritum participium kan hedde *bunden* (foruden *bundet*). Den nævnte artikel er skrevet af Jørgen Schack og Eva Skafte Jensen; begge er seniorforskere i Dansk Sprognævn, og Jørgen Schack er desuden tidligere redaktør af *Retskrivningsordbogen*, jf. Schack & Jensen (2024). Med afsæt i disse anbefalinger har vi foretaget en række ændringer både i retskrivningsreglernes § 31-35 og i nogle af de opslagsord som disse paragraffer omhandler, dvs. verber med mulighed for *-n*-bøjning i participiet, fx *binde*, og participialadjektiver på *-n*, fx *bjergtagen*. Hertil kommer at vi har indført opslagsord af denne type som kan siges at have manglet hidtil. De har manglet i den forstand at vi for at være mere konsekvente mht. ordstoffet også skal have netop de opslagsord med. Som eksempel kan nævnes *fastfrossen*: Adjektivet *fastfrossen* og intetkønsformen *fastfrossent* findes i sprogbrugen, og det bør også findes i ordbogen som adjektivopslag med denne

» intetkønsbøjning og ikke kun som verbumopslag, *fastfryse*. Derved bliver det parallelt til fx *bundfrossen* (adjektiv med intetkønsformen *bundfrossent*) og *bundfryse* (verbum med participumsintetkønsformen *bundfrosset*), se afsnit 3.3. Arbejdet med at revidere § 31-35 og dertilhørende opslagsord er i gang, og der vil endnu være konsekvensrettelser der skal foretages i opslagsdelen i kommende udgaver af *Retskrivningsordbogen*.

2. ÆNDRINGER I § 31-35

2.1 Flere end "enkelte" verber har alternationen -ne/-ede i bestemt form og pluralis af deres participier

I § 31.1 i *Retskrivningsordbogens* 4. udgave (herafter også RO 4) kan man læse at participier har samme form i bestemt form og i pluralis; denne form ender i svagtbøjede verber på *-ede* eller *-te*, fx *den lejede bil*, og i stærktbøjede verber på *-ne*, *-ede* eller *-te*, fx *de beskrevne problemer*. I RO 4 følger herefter denne tekst: "I enkelte tilfælde kan endelsen valgfrit være *-ede* eller *-ne*, fx *den bedragede* el. *bedragne hustru*." Ved 15 verber i *Retskrivningsordbogen* er der denne valgfrihed, og om 15 ud af ordbogens 318 stærktbøjede verber der i det hele taget har mulighed for *-en*-bøjning i participiet, er "enkelte tilfælde", er naturligvis ikke til at afgøre. Vi har imidlertid ændret *enkelte* til *flere* og udfoldet eksemplerne:

"I flere tilfælde kan endelsen valgfrit være *-ede* eller *-ne*, fx *den bedragede* el. *bedragne hustru*, *de genopdragede* el. *genopdragne børn*. Det gælder de verber der i opslagsdelen har begge disse former angivet som pluralis af deres participier, fx

bedralge vb., -r, -de el. bedrog, bedraget
(foran *fælleskønsord* bedragen el. bedraget),

bedragne el. bedragede (jf. § 31-34); en bedragen el. bedraget ægtefælle; et bedraget folk; de bedragne el. bedragede vælgere"

2.2 Participier på -en kan også være moderne

I § 31.2 i retskrivningsreglerne i RO 4 gøres der rede for kønsbøjningen af præteritum participium, altså det at participier af stærktbøjede verber kan bøjes i køn, hvorved endelsen *-et* repræsenterer intetkøn og *-en* fælleskøn, hhv. *et fundet objekt* og *en funden genstand*. I § 32 får man oplyst at hvad angår kønsbøjningen, "ligger sprogbrugen [...] ikke fast", og "det er almindeligt at bruge intetkønsformen, også når participiet er knyttet til et substantiv af fælleskøn". Herefter står der: "I mange sådanne tilfælde kan det virke mere formelt (eller gammeldags) at bruge fælleskønsformen", og så følger en række eksempler der viser at man kan bruge både *-et*-formen og *-en*-formen, fx *en indskrevet* el. *indskreven elev*.

Schack & Jensen (2024: 314) finder imidlertid "at *-n*-formerne for ganske mange almindeligt forekommende participiers vedkommende står forholdsvis stærkt [i sprogbrugen]. I en del tilfælde forekommer *-n*-formen ligefrem hyppigere (dog sjældent signifikant hyppigere) end *-t*-formen, fx *en foretrukken* snarere end *en foretrukket samarbejdspartner*, *vaccine osv.*, *en udebleven* snarere end *en udeblevet effektivisering*, *menstruation osv.*". Det fører til at Schack & Jensen (2024: 316) anbefaler "Retskrivningsordbogens redaktion [...] [at] overveje at omformulere den passus der karakteriserer *-n*-former som formelle eller gammeldags".

I *Retskrivningsordbogens* 5. udgave (herafter også RO 5) har vi blødt formuleringerne en anelse op. Der står nu (med understregning af ændringerne):

”Når det gælder kønsbøjningen (§ 31.2), ligger sprogbrugen dog ikke fast, men i mange tilfælde er det almindeligt at bruge intetkønsformen, også når participiet er knyttet til et substantiv af fælleskøn. I sådanne tilfælde kan det virke mere formelt (eller gammeldags) at bruge fælleskønsformen”.

Nu beskrives det altså ikke længere som generelt almindeligt at bruge intetkønsformen, men som noget der i mange tilfælde er almindeligt. Desuden er *mange* slettet i den sidste sætning.

For at underbygge det ikke ualmindelige ved *-en*-former har vi tilføjet yderligere to eksempler hvor *-en*-formen er upåfaldende og altså ikke virker nævneværdigt formel eller gammeldags: *en udeblevet* el. *udebleven menstruation* og *en forsvundet* el. *forsvunden ubåd*.

2.3 Bøjet og ubøjet form af participium som (frit) prædikat

Retskrivningsreglernes § 34 handler om præteritum participium som frit prædikat, fx *Alle kom opløftet* el. *opløftede tilbage fra kurset*. Her har vi også blødt formuleringerne lidt op. I RO 4 står der: ”Når præteritum participium står som frit prædikat (tilstandsbetegnelse), kan participiet bøjes, men det er almindeligt at bruge den ubøjede form”. I RO 5 står der nu: ”Når præteritum participium står som frit prædikat (tilstandsbetegnelse), er det i mange tilfælde almindeligt at bruge den ubøjede form. I nogle tilfælde bruges dog normalt den bøjede form”. På den måde tages der udgangspunkt i at participiet ikke bare *kan* bøjes i disse tilfælde, men at der også er tilfælde hvor det vil være den upåfaldende variant. Til de efterfølgende eksempler har vi føjet endnu et sådant eksempel, nemlig et eksempel på sideordning af

adjektiv og participium: *Vrede og oprørte gik de deres vej*.¹

2.4 Både et sværd og et væsen kan være slebent

Nogle participier med mulighed for genusbøjning, dvs. for at have en *-en*-form i forbindelse med fælleskøn, har en overført betydning når de anvendt som adjektiver har denne *-en*-bøjning. Det gælder fx *sleben*, som i øvrigt ligesom en række andre participialadjektiver på *-en* kan bøjes med *-t* i intetkøn, altså fx *slebent*. I en forbindelse som *et slebent væsen* er betydningen af *slebent* overført, og *slebent* kunne ikke her have været erstattet af *slebet*. I § 35.1 i RO 4 om adjektiver dannet af præteritum participium og bøjningsformerne af disse blev det beskrevet således:

”I nogle tilfælde skelnes der betydningsmæssigt mellem et participium på *-et* og det tilsvarende adjektiv på *-en*. Participiet har da konkret betydning, mens adjektivet har overført betydning:

slebet krystal — et slebent væsen
et stjålet ur — et stjålet blik
et svedet øjenbryn — et svedent grin.”

Imidlertid peger sprogbrugen på at sådanne *-en(t)*-former ikke er reserveret til overførte betydninger; et sværd kan således også være *slebent* (ligesom det kan være *slebet*), et maleri kan være *stjålet* (og *stjålet*), og græs kan være *svedent* (og *svedet*). Som konsekvens heraf har vi

¹ I samme ånd har vi slettet følgende eksempel fra § 33.2.b: *Hvor mange af bilerne er nye, og hvor mange er brugt* (el. *brugte*)? Eksemplet skal vise at man også kan bruge den ubøjede form af participiet når det står som subjektsprædikat. Når man har en forudgående sætning hvor et adjektiv bøjet i pluralis (*nye*) står som subjektsprædikat, kan det imidlertid virke påfaldende at have den ubøjede form af participiet som subjektsprædikat i en helt parallelt opbygget sideordnet sætning.

» i RO 5 slettet ovenstående passus, se også afsnit 3.1 nedenfor.

3. ÆNDRINGER I OPSLAGSORD

3.1 Mere om hhv. konkret og overført betydning af participialadjektiver på *-en*

Det problem der er præsenteret umiddelbart ovenfor i afsnit 2.4, er også relevant for opslagsord som er af den ovennævnte type adjektiver på *-en* dannet af præteritum participium. Ordene *sleben*, *stjålen* og *sveden* er i RO 4 opført på følgende måde:

slelben *adj.*, -t, slebne (*høflig og elskværdig på en overfladisk måde*); have et slebent væsen
stjållen *adj.*, -t, stjålne (*skjult*); et stjålent blik
sveden *adj.*, -t, svedne; et svedent grin

Her falder opslaget *sveden* lidt udenfor idet "ordbogsbrugeren kun [har] eksemplet *et svedent grin at støtte sig til*" (Schack & Jensen 2024: 319). Schack & Jensen (2024: 319) foreslår også en revision af opslagsord som disse: "Der bør, ligesom i opslaget *stjålen*, tilføjes en glosse, og der bør derudover henvises fra adjektivartiklen til verbumartiklen og vice versa. Adjektivartiklerne kunne herefter se således ud:

stjållen *adj.*, -t, stjålne (*skjult*); et stjålent blik (*jf. stjæle*)
sveden *adj.*, -t, svedne (*listig, hemmelighedsfuld*); et svedent grin (*jf. 1. svide*)"

I RO 5 vil man nu konsekvent finde henvisninger mellem adjektiver som disse og de verber som de er dannet af. Hvor Schack & Jensen (2024: 319) mener at "Retskrivningsordbogen i alle tilfælde [bør] eksplicitere at adjektivet har en anden betydning end det tilsvarende participium", er vi i redaktionen imidlertid gået en anden vej. Vi mener ikke det er muligt at opretholde skellet

mellem *-n* og overført betydning, på den ene side, og *-t* og bogstavelig betydning, på den anden (og derfor er den nævnte passus i § 35.1 slettet, jf. afsnit 2.4). I sprogbrugen skorter det som nævnt ikke på eksempler som de følgende (mine understregninger) – heller ikke i "den gode og sikre sprogbrug" (jf. **sprognævnsbekendtgørelsen**):

- Et spøjst stykke træ hjemme fra vestkysten og et smukt slebent stykke glas fra Italiens sydkyst for ikke at tale om bogreolen med alle dens titler. (Jyllands-Posten 2019)
- Ikke bestik, man lige kan tage hjem og bruge sammen med sit rustfrie stål, men sirligt udformede skeer, smørknive og gafler udført i alt fra nysølv, gamle Margrethe-skåle og slebent porcelæn. (Politiken 2013)
- Den nok mest spektakulære sag omhandler skuespilleren Nicolas Cage, der i 2015 måtte tilbagelevere et stjålent Tyrannosaurus-kranium til Mongoliet, som han havde købt for 1,9 millioner kroner otte år forinden. Cage hævdede selv, at han ikke vidste, at kraniet var stjålet. (Weekendavisen 2024)
- Slåning af særlig udsatte græsarealer
Branden i Lahaina begyndte i svedent græs og buskads tæt på beboelsesområderne. (Politiken 2024)

Denne brug af *n*-formerne med konkret betydning gengives nu i opslagene *sleben*, *stjålen* og *sveden*, som i RO 5 ser sådan ud:

- slelben** *adj.*, -t, slebne; en sleben kniv; et slebent sværd; have et slebent væsen (*være høflig og elskværdig på en overfladisk måde*) (*jf. slibe*)
stjållen *adj.*, -t, stjålne; en stjålen cykel; et stjålent maleri; et stjålent blik (*et skjult blik*) (*jf. stjæle*)

svelden *adj.*, -t, svedne; sveden havregrød; svedent græs; et svedent grin (et listigt grin) (jf. svide)

Som det hele tiden har været tilfældet, kan man under de verber som participierne er dannet af, få oplysninger om at participiet også har -et-endelsen, og at det altså også kan hedde et slebet sværd, et stjålet maleri og svedet græs. Forskellen er at man nu, som nævnt, henvises til disse verbumopslag (og fra verbumopslagene til adjektivopslagene). Betydningsangivelserne gives desuden nu til de konkrete eksempler på ordene brugt i overført betydning.

3.2 Adjektiver der har manglet deres verbale pendanter

En del participialadjektiver (eller adjektiver der ser ud som om de er dannet af participier) i *Retskrivningsordbogen* har ikke noget verbalt modsvar i sprogbrugen og skal derfor naturligvis heller ikke have det i ordbogen, fx *nyfalden* og *ledigbleven*. Disse to er ikke dannet af **nyfalde* og **ledigblive*. Men andre participialadjektiver har tilsvarende verber i sprogbrugen, og disse bør også kunne slås op i *Retskrivningsordbogen*, jf. Schack & Jensen (2024: 316-317). Vi har i redaktionen gennemgået alle adjektivopslag på -n for at se hvor det ville være rimeligt også at have verbet som opslagsord, og vi har indført følgende 17 verber som opslagsord i RO 5:

fa|cet|sli|be *vb.*, -r, facetsleb, facetslebet (*foran fælleskønsord* også facetsleben), facetslebne (jf. § 31-34); en facetsleben *el.* facetslebet safir; et facetslebet smykke; facetslebne flasker (jf. facetsleben *el.* facetslebet)

fin|skæ|re *vb.*, -r, finskar, finskåret (*foran fælleskønsord* også finskåren), finskå-

ne (jf. § 31-34); en finskåren *el.* finskåret tobak; et finskåret æble; finskårene grøntsager (jf. finskåren *el.* finskåret *el.* fintskåren *el.* fintskåret)

for|fry|se *vb.*, -r, forfrøs, forfrosset (*foran fælleskønsord* også forfrossen), forfrosne (jf. § 31-34); en forfrossen *el.* forfrosset hund; et forfrosset barn; forfrosne fingre (jf. forfrossen)

grov|skæ|re *vb.*, -r, grovskar, grovskåret (*foran fælleskønsord* også grovskåren), grovskårne (jf. § 31-34); en grovskåren *el.* grovskåret tobak; et grovskåret æble; grovskårene grøntsager (jf. groftskåren *el.* groftskåret *el.* grovskåren *el.* grovskåret)

hånd|skæ|re *vb.*, -r, håndskar, håndskåret (*foran fælleskønsord* også håndskåren), håndskårne (jf. § 31-34); en håndskåren *el.* håndskåret spegepølse; et håndskåret møbel; håndskårne figurer (jf. håndskåren *el.* håndskåret)

hånd|stry|ge *vb.*, -r, håndstrøg, håndstrøget (*foran fælleskønsord* også håndstrøgen), håndstrøgne (jf. § 31-34); en håndstrøgen *el.* håndstrøget teglsten; et håndstrøget lagen; håndstrøgne mursten (jf. håndstrøgen *el.* håndstrøget)

it|ul|ri|ve *vb.*, -r, iturev, iturevet (*foran fælleskønsord* også itureven), iturevne (jf. § 31-34); en itureven *el.* iturevet kontrakt; et iturevet billede; iturevne genstande (jf. itureven *el.* iturevet)

lø|sfry|se *vb.*, -r, løsfros, løsfrosset (*foran fælleskønsord* også løsfrossen), løsfrosne (jf. § 31-34); løsfrosne bær (jf. løsfrossen)

mat|sli|be *vb.*, -r, matsleb, matslebet (*foran fælleskønsord* også matsleben), matslebne (jf. § 31-34); en matsleben *el.* matslebet glasskive; et matslebet glas; matslebne bordplader (jf. matsleben *el.* matslebet)

»

ned|fal|de vb., -r, nedfaldt, nedfaldet (*foran fælleskønsord også nedfalden*), nedfaldne (*jf. § 31-34*); en nedfalden *el.* nedfaldet køreledning; et nedfaldet æble; nedfaldne grene (*jf. nedfalden*)

ned|syn|ke vb., -r, nedsank, nedsunken (*foran fælleskønsord også nedsunken*), nedsunkne (*jf. § 31-34*); en nedsunken *el.* nedsunken livmoder; et nedsunken krigsskib; nedsunkne fliser (*jf. nedsunken el. nedsunken*)

påløb|be vb., -r, påløb, påløbet (*foran fælleskønsord også påløben*), påløbne (*jf. § 31-34*); en påløben *el.* påløbet rente; et påløbet tillæg; påløbne renter (*jf. påløben*)

sam|men|fal|de vb., -r, sammenfaldt, sammenfaldet (*foran fælleskønsord også sammenfalden*), sammenfaldne (*jf. § 31-34*); en sammenfalden *el.* sammenfaldet ryg; et sammenfaldet hus; sammenfaldne ryghvirvler (*jf. sammenfalden*)

skarp|slib|be vb., -r, skarpsleb, skarpslebet (*foran fælleskønsord også skarpsleben*), skarpslebne (*jf. § 31-34*); en skarpsleben *el.* skarpslebet kniv; et skarpslebet sværd; skarpslebne klinger (*jf. skarpsleben el. skarpsleben el. skarpslebet el. skarpslebet*)

til|bage|bli|ve vb., -r, tilbageblev, tilbageblevet (*foran fælleskønsord også tilbagebleven*), tilbageblevne (*jf. § 31-34*); en tilbagebleven *el.* tilbageblevet medarbejder; et tilbageblevet murværk; tilbageblevne træstubbe (*jf. tilbagebleven el. tilbageblevet*)

til|bage|træk|ke vb., -r, tilbagetrak, tilbagetrakket (*foran fælleskønsord også tilbagetrukket*), tilbagetrakne (*jf. § 31-34*); en tilbagetrakket *el.* tilbagetrakket tilværelse; et tilbagetrakket liv; tilbagetrakne godkendelser (*jf. tilbagetrakket el. tilbagetrakket*)

til|fan|ge|tal|ge vb., -r, tilfangetog, tilfangetaget (*foran fælleskønsord også tilfangetagen*), tilfangetagne (*jf. § 31-34*); en tilfangetagen *el.* tilfangetaget forbryder; et tilfangetaget dyr; tilfangetagne personer (*jf. tilfangetagen el. tilfangetaget*)

3.3 Verber der har manglet deres adjektive penderter

Men det er ikke kun participialadjektiver hvis verbale penderter man ikke har kunnet finde som opslagsord i *Retskrivningsordbogen*; det omvendte er også tilfældet, altså at der er verber der er opslagsord, hvis adjektive modsvar man ikke kan finde som opslagsord i ordbogen. Et eksempel kunne være verbet *chokere* hvis participium *chokeret* ikke er opført som adjektiv.

Imidlertid er der her en afgørende forskel: Hvor det for participialadjektiverne drejer sig om et par håndfulde der har "manglet" deres verbale modsvar, ville langt de fleste participier principielt kunne opføres som adjektiver i en ordbog. Det er der flere grunde til ikke at gøre, og et princip for *Retskrivningsordbogen* har netop været at participier kun er opført som selvstændige opslagsord "hvis deres betydning eller dannelsesmåde afviger fra de tilsvarende verber, fx *frossen, henrykt, sleben, spændende*", *jf. afsnittet **Vejledning til indhold***. Dette princip gælder, som det fremgår af eksemplerne, både præsens participium og præteritum participium, og det gælder så i øvrigt kun for præteritum participium at disse participier er at finde under verbernes opslagsformer, altså infinitiv, fx *abandonneret* under *abandonner*, for nu at tage det verbum der optræder som det første i ordbogen.

Der er imidlertid alligevel nogle inkonsekvenser mht. participialadjektiver: For de verber ved hvilke *-n*-muligheden er angivet for participiet, men hvor det tilsvarende adjektiv ikke findes

som opslagsord, er der således ikke en normeret *-nt*-bøjningsmulighed i intetkøn af participialadjektivet – og det er langt fra altid rimeligt, jf. Schack & Jensen (2024: 317). Særligt tydeligt er det for den lille gruppe ord på *-fryse/-frossen* hvor *-n*-participiet kun findes som adjektivopslag for nogle af verberne på *-fryse* og ikke for andre. Ud af ni verber på *-fryse* i RO 4 havde de fire et tilsvarende *-frossen*-opslag (*bundfryse/bundfrossen*, *dybfryse/dybfrossen*, *fryse/frossen* og *indefryse/indefrossen*), mens de nedenstående fem verber på *-fryse* ikke havde tilsvarende adjektiver som opslagsord i RO 4:

fast|fry|se vb., -r, fastfrøs, fastfrosset (*foran fælleskønsord fastfrossen el. fastfrosset*), fastfrosne (jf. § 31-34); en fastfrossen el. fastfrosset situation; et fastfrosset boligmarked; fastfrosne priser

ind|fry|se vb., -r, indfrøs, indfrosset (*foran fælleskønsord indfrossen el. indfrosset*), indfrosne (jf. § 31-34) (*konservere*); en indfrossen el. indfrosset vare; et indfrosset parti grøntsager; indfrosne varer (jf. indefryse)

knag|fry|se vb., -r, knagfrøs, knagfrosset (*foran fælleskønsord knagfrossen el. knagfrosset*), knagfrosne (jf. § 31-34); knagfrossen el. knagfrosset is; et knagfrosset landskab; knagfrosne landskaber

ned|fry|se vb., -r, nedfrøs, nedfrosset (*foran fælleskønsord nedfrossen el. nedfrosset*), nedfrosne (jf. § 31-34); nedfrossen el. nedfrosset sæd; nedfrosset brød; nedfrosne madvarer

små|fry|se vb., -r, småfrøs, småfrosset

Af disse har vi tilføjet de fire førstnævntes tilsvarende participialadjektiver som opslagsord i RO 5, dvs.:

fast|fros|sen adj., -t, fastfrosne; fastfrosne feriepenge (jf. fastfryse)

ind|fros|sen adj., -t, indfrosne; indfrossent kød (jf. indfryse, indefryse, indefrossen)

knag|fros|sen adj., -t, knagfrosne (jf. knagfryse)

ned|fros|sen adj., -t, nedfrosne; nedfrossent plasma; nedfrosne æg (jf. nedfryse)

Dermed er det nu også formelt korrekt at anvende formerne *fastfrossent*, *indfrossent*, *knagfrossent* og *nedfrossent* i intetkøn. *Småfryse* danner typisk kun supinum (*vi har småfrosset* på turen) og har altså ikke nogen adjektivisk pendant.

3.4 *-en*-adjektiver der har manglet *-ent*-bøjning i intetkøn

Vi har også føjet mulighed for *-t* i intetkøn til adjektiver på *-en* som allerede fandtes som opslagsord i ordbogen. Det gælder følgende adjektiver:

bjerg|tal|gen (el. bjergtaget) adj., -t, bjergtagne el. bjergtagede; en bjergtagen person; et bjergtagent barn; bjergtagne el. bjergtagede seere (jf. bjergtage)

gen|op|stan|den adj., genopstandet el. genopstandent, genopstandne (*genopstået*) (jf. genopstå)

gen|tal|gen (el. gentaget) adj., -t, gentagne el. gentagede (jf. gentage)

med|tal|gen (el. medtaget) adj., -t, medtagne el. medtagede (*i dårlig stand; forkommen; medbragt*) (jf. medtage)

op|dre|ven (el. opdrevet) adj., -t, opdrevne; opdrevne vragdele (jf. opdrive)

op|stan|den adj., opstandet el. opstandent, opstandne; den opstandne frelser (jf. opstå)

Disse adjektiver har nu mulighed for en *-t*-bøjning af *-en*-grundformen, fx *bjergtagent*, ved siden

» af *-et*-intetkønsformerne der fandtes i forvejen, fx *bjergtaget*. Som det fremgår, præsenteres *-et*-muligheden ved fire af adjektiverne med en dobbeltform til opslaget, fx *bjergtagen* el. *bjergtaget*, mens den ved to af adjektiverne står som en intetkønsform til *-en*-opslaget (*genopstanden* og *opstanden*). Her er grundformerne altså *genopstanden* og *opstanden*, og man kan dermed ikke – som ved de andre – bruge *-t*-formerne i forbindelse med fælleskøn: Hvor det godt kan hedde *en bjergtaget person* og *en gentaget vittighed* (el. *en bjergtagen person/en gentagen vittighed*), kan det ikke hedde **en genopstandet/opstandet frelser*.

3.5 Henvisninger

Som nævnt i afsnit 3.1 og som det fremgår af de gengivne eksempler fra RO 5, er det overalt gennemført at der henvises fra verbumartikler hvor verbet har *-n*-bøjning af participiet og tilsvarende adjektivartikler, når disse findes i ordbogen – og vice versa, fx mellem *give* og *given/givet*. Udover at ordbogsbrugerne på den måde bliver mindet om sammenhængen mellem de pågældende

verber og adjektiver, ekspliciteres også valgfriheden mellem *-t* og *-nt* ved brug af participierne i intetkøn – i de tilfælde hvor *-nt* er en mulighed, jf. Schack & Jensen (2024: 317). Henvisninger bruges i øvrigt i RO 5 ligesom i RO 4 mellem visse opslagsord der betyder det samme, men som ikke er dobbeltformer, fx mellem *amager* og *amagerkaner*, og mellem nogle opslagsord der let ville kunne forveksles, fx mellem *aktion* og *auktion*. Sidstnævnte er opslaget *indfrossen* ovenfor et eksempel på: Her henvises der til *indefryse* og *indfrossen* (foruden *indfryse*, som *indfrossen* er dannet af).

REFERENCER

Schack, Jørgen & Eva Skafte Jensen (2024): **Stærke participier i attributiv stilling – en leksikografisk udfordring. I: Louise Holmer, Greta Horn, Hans Landqvist, Pär Nilsson, Eva Nordgren & Emma Sköldbberg (red.). Nordiska studier i lexikografi 16. Rapport från 16:e konferensen om lexikografi i Norden. Lund 27.-29. april 2022. Lund & Göteborg: Nordiska Föreningen för Lexikografi. 309-320.**
 Sprognævnets bekendtgørelsen: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2009/178>.

Normændringer på enkeltordsniveau

I opslagsdelen af 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* er der foretaget en række ændringer af ikkeprincipiel karakter.

ANNA SOFIE HARTLING
(f. 1982), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

MICHAEL NGUYEN
(f. 1989), er forsker i Dansk Sprognævn.

**OPSLAGSDELEN AF 5. UD-
GAVE** af *Retskrivningsordbogen* har vi foretaget en række ændringer af ikkeprincipiel karakter. Det er ændringer der især angår stavning og bøjning af enkeltord.

1. INDLEDNING

Fra og med 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* (herefter også RO 5) er det korrekt at skrive *immerhen* i ét ord (foruden i to ord: *immer hen*), at skrive *catalaner* om en person fra Catalonien (foruden *catalonier*), at bruge *ekstrem* som et fælleskønsord: *en ekstrem – ekstremen* (ved siden af *et ekstrem – ekstremet*) og at bøje *hipster*, i personbetydningen, med et -e i flertal: *hipstere* (ved siden af *hipsters*).

Denne type ændringer og ajourføringer kaldes ikkeprincipielle normændringer, og de beskrives i bemærkninger til lov om Dansk Sprognævn som ”justeringer af enkeltords stavemåde og bøjningsformer samt ændringer der ikke er gennemgribende eller systematiske”. Heroverfor er der de principielle ændringer som er ændringer der rammer mere bredt, fx flere grupper af ord. Man kan således både have principielle og ikkeprincipielle normændringer (**læs mere om forskellen her**).

Ikkeprincipielle normændringer kan Dansk Sprognævn ifølge lov om Dansk Sprognævn selv gennemføre, dog efter at have forelagt dem for **Fagrådet for retskrivning** og **Dansk Sprognævns repræsentantskab**. Repræsentantskabet skal i øvrigt tage stilling til om en given ændring er af principiel eller ikkeprincipiel karakter. I RO 5

» er alle ændringerne ikkeprincipielle. Nedenfor gives eksempler på disse ændringer, grupperede efter typen af ændring. For en samlet oversigt over alle ikkeprincipielle ændringer i RO 5, se [denne pdf-fil](#). Se i øvrigt [Andersen \(2023a\)](#) for en beskrivelse af visse af ændringerne.

Fælles for alle ændringer i *Retskrivningsordbogen* er at de er foretaget ud fra de principper som ordbogen i det hele taget hviler på, nemlig traditionsprincippet og sprogbrugsprincippet. Traditionsprincippet tilsiger at ”stavemåderne af det eksisterende ordforråd principielt [ligger] fast, bortset fra justeringer som følge af sprogbrugsprincippet”. Og ”[e]fter sprogbrugsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, som følges i gode og

sikre sprogbrugerers skriftlige sprogbrug”, jf. [Be-kendtgørelse om Dansk Sprognævns virksomhed og sammensætning](#). Hver enkelt ændring bygger altså på en undersøgelse af anvendelsen af det givne ord i de ”gode og sikre sprogbrugerers skriftlige sprogbrug”.

2. ORD HVIS STAVEMÅDE ER ÆNDRET ELLER UDVIDET TIL TO MULIGE

Nedenfor ses eksempler på opslagsord hvis stavemåde er ændret i RO 5, enten ved at det nu skal staves anderledes, fx *lige meget* > *ligemeget* (ubøj. adj.)¹ og *papaja* > *papaya*, eller ved at det har fået en enslydende alternativform, fx *digelag* og *odør*, som nu tillige kan staves *digelav* og *odeur*.²

Tabel 1.

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

dilgellag sb., -et, digelag, -ene (*sammenslutning af beboere i et område beskyttet af diger*)

im|mer hen (*trods alt, alligevel*)

li|ge melget; det er lige meget hvad vi gør; der er lige meget i poserne

Malaya (el. Malaja) (*del af staten Malaysia*)

oldør sb., -en, -er, -erne (*lugt*)

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

dilgellag (el. digelav) sb., -et, digelag, -ene (*sammenslutning af beboere i et område beskyttet af diger*)

dilgellav (el. digelag) sb., -et, digelav, -ene (*sammenslutning af beboere i et område beskyttet af diger*)

im|mer hen (el. immerhen) adv. (*alligevel, dog*)

im|mer|hen (el. immer hen) adv. (*alligevel, dog*)

li|ge|melget ubøj. adj.; det er ligemeget hvad vi gør (jf. lige)

Malaya prop. (*del af staten Malaysia*)

oldeur (el. odør) sb., -en, -er, -erne (*lugt*)

oldør (el. odeur) sb., -en, -er, -erne (*lugt*)

1 Notationen > betyder ’ændret til’.

2 *Odeur/odør* har i øvrigt retskrivningsmæssigt levet en omtumlet tilværelse: Det har ikke været at finde i retskrivningsordbøger før 1946, men i *Dansk Retskrivningsordbog* fra 1946 kom det med og var stavet *odør*. Dette blev imidlertid ændret til *odeur* i *Retskrivningsordbogen* fra 1955. Det blev så ændret tilbage til *odør* i *Retskrivningsordbogen* fra 1986, og det har været den enerådende stavemåde indtil nu hvor begge stavemåder altså bliver korrekte.

pal palja sb., -en, -er, -erne (en melonlignende frugt), i sms. papaja-, fx papajafrugt, papajatræ	pal palya sb., -en, -er, -erne (en frugt), i sms. papaya-, fx papayafrugt, papayatræ
pil be vb., -r, peb, pebet	pil be ³ (el. pive) vb., -r, peb, pebet pil ve (el. pibe) vb., -r, pev, pevet
pum pel lag sb., -et, pumpelag, -ene (sammenslutning af personer der i fællesskab ejer et pumpeanlæg), i sms. pumpelags-, fx pumpelagsbidrag	pum pel lag (el. pumpelav) sb., -et, pumpelag, -ene (sammenslutning af personer der i fællesskab ejer et pumpeanlæg), i sms. pumpelags-, fx pumpelagsbidrag pum pel lav (el. pumpelag) sb., -et, pumpelav, -ene (sammenslutning af personer der i fællesskab ejer et pumpeanlæg)
vons: med det vons (straks)	vons (el. vuns): med det vons (straks) vuns (el. vons): med det vuns (straks)

Som det fremgår, er staveændringen i to tilfælde at en ordforbindelse nu kan eller skal staves i ét ord: *Immer hen* kan være både i ét og to ord, og *lige meget* skal være i ét ord når det bruges som adjektiv, svarende til *ligefrem*, *ligeglad* og *ligegyldig*. Det er naturligvis stadig det korrekte at skrive *lige meget* i to ord når der er tale om adverbiet *lige* i kombination med adjektivet *meget* (fx *planterne skal have lige meget vand*), hvilket man vil kunne forvirre sig om hvis man slår op under *lige*, jf. henvisningen i opslaget *ligemeget*.

I afsnit 5 gennemgår vi eksempler på opslagsord der har fået tilføjet en dobbeltform. Forskellen på ovenstående ord der har fået dobbeltformer (*digelag*, *immer hen*, *odør*, *pibe* og *pumpelag*), og dem i afsnit 5, er at ovenstående er homofone. De ovenstående ord har altså ens udtale og er blot stavevarianter af samme ord, mens dobbeltformerne i afsnit 5 har forskellig udtale. Der er naturligvis ikke en grænse der kan trækkes hårdt op: Der vil nok være dem der udtaler *pibe* (og ord hvor *pibe* indgår) med en *b*-lyd, ligesom nogle måske udtaler *vons* med [ʌ], dvs.

med den å-agtige lyd man finder i fx verberne *ånde* og *folde*.

Endnu et ord har fået ændret sin stavemåde, men kun i bøjet form: *festival*. Det er nu valgfrit om man vil have dobbelt-*l* i bøjningsformerne, altså *festivalen* eller *festivallen*, *festivaler* eller *festivaller*, *festivalerne* eller *festivallerne*. Det betyder at de bøjede former af *festival* nu staves ligesom de bøjede former af *karneval* og *marskal*. Ændringerne gælder naturligvis også sammensætninger på *-festival*; i RO 5 finder man sammensætningerne *kulturfestival* og *musikfestival*.

3. ORD HVIS BØJNING ER ÆNDRET

3.1 Substantiver med ændringer i flertalsbøjningen

De fleste bøjningsændringer i RO 5 angår substantivernes flertalsformer, og i de fleste tilfælde er det kun den ubestemte flertalsform der er ændret (*boomer*, *bulldog/bulldog*, *coverup*, *pinup*, *setup*, *design*, *heliport*, *hole-in-one*, *kirsebærsten*, *limsten*, *rhinsten*, *øjesten*, *lyd* (herunder en del sammensætninger på *-lyd*), *rack*, *refill*, *story* og *truck*).

Færre ord har en ændring i både den ubestemte og den bestemte flertalsform (*abstract*, *band*, *dij/DJ*, *jumbojet*, *limerick*, *læk*, *quarterback*, *shop*, *skod*,

³ Ændringen gælder også andre ord hvori *pibe* (i lyd betydningen) indgår, fx *pibedyr* og *pibet* (adj.).

» *skolopender, t-shirt og sweatshirt*). Et enkelt ord har kun en ændring i den bestemte flertalsform, nemlig

daybed, som nu foruden den allerede eksisterende flertalsform *daybeddene* også har *daybedsene*.

Tabel 2.

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

abstract *sb.*, -et, -er *el.* -s, -erne (*resumé af fagtekst*)

band *sb.*, -et, -s *el.* band, -ene (*orkester*)

boomer *sb.*, -en, -e, -ne

bulldog (*el.* bulldog) *sb.*, -gen, -ger, -gerne

bulldog (*el.* bulldog) *sb.*, -gen, -ger, -gerne

coverlup *sb.*, -pet, -per, -perne (*handling der dækker over noget*)

daybed *sb.*, -den, -s, -dene (*en briks*)

design *sb.*, -en *el.* -et, design, -ene, *i sms.* design-, *fx* designskole

DJ (*el.* dj) *sb.*, DJ'en, DJ's, DJ'ene (*fork. for discjockey*)

dj (*el.* DJ) *sb.*, dj'en, dj's, dj'ene (*fork. for discjockey*)

heliport *sb.*, -en, -s, -ene (*flyveplads for helikoptere*)

hole-in-one *sb.* (*itk.*), hole-in-one (*i golf*)

jumbojet *sb.*, -ten, -ter, -terne (*et stort passagerfly*)

kirsebærsten *sb.*, -en, -e *el.* kirsebærsten, -ene

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

abstract *sb.*, -et, -s, -ene (*resumé af fagtekst*)

band⁴ *sb.*, -et, -s, bandene *el.* bandsene (*orkester*), *i sms.* band-, *fx* bandmedlem

boomer *sb.*, -en, boomere *el.* boomers, -ne, *i sms.* boomer-, *fx* boomer-generation

bulldog (*el.* bulldog) *sb.*, -gen, bulldogger *el.* bulldogs, -gerne

bulldog (*el.* bulldog) *sb.*, -gen, bulldogger *el.* bulldogs, -gerne

coverlup⁵ *sb.*, -pet, coverupper *el.* coverups, -perne (*handling der dækker over noget*)

daybed *sb.*, -den, -s, daybeddene *el.* daybedsene (*en briks*)

design *sb.*, -et, designs *el.* design, -ene, *i sms.* design-, *fx* designskole

DJ (*el.* dj) *sb.*, DJ'en, DJ'er *el.* DJ's, DJ'erne *el.* DJ'ene (*fork. for discjockey*)

dj (*el.* DJ) *sb.*, dj'en, dj'er *el.* dj's, dj'erne *el.* dj'ene (*fork. for discjockey*)

heliport *sb.*, -en, heliporte *el.* heliports, -ene (*flyveplads for helikoptere*)

hole-in-one *sb.*, *itk.*, hole-in-ones *el.* hole-in-one

jumbojet *sb.*, -ten, jumbojetter *el.* jumbojet, jumbojetterne *el.* jumbojettene (*et stort passagerfly*)

kirsebærsten⁶ *sb.*, -en, kirsebærsten, -ene

4 Ændringen gælder også alle sammensætninger der har *-band* som sidsteled, *fx* *bigband* og *heavyband*.

5 *Pinup* og *setup* er ændret så de nu er helt parallelle med *coverup*. *Pickup* er derimod delt i to opslagsord: I betydningen 'bil med åbent lad' kan det bøjes *pickupper* eller *pickups* i flertal, og i betydningen 'anordning på gramofon' bøjes det i flertal *pickupper*.

6 *Limsten* er ændret helt parallelt med *kirsebærsten*, og *øjesten* har ligesom disse to nu kun mulighed for *-sten* i flertal, men ændringen var her fra *-stene* til *-sten*. *Rhinsten* har nu dobbeltform i bøjningen: *rhinstene* eller *rhinsten*, hvor kun *rhinstene* var muligt før.

li me rick sb., -en, -er, -erne (et spøgefuldt, femlinjet vers)	li me rick sb., -en, limericker el. limericks, limerick-erne el. limerickene (et spøgefuldt, femlinjet vers)
lyd sb., -en, -e, -ene (om sproglyd også pl. lyd, lydene), i sms. lyd-, fx lydanlæg, lydtryk, lydudstyr	lyd ⁷ sb., -en, -e, -ene, i sms. lyd-, fx lydanlæg, lydtryk, lydudstyr
læk sb., -ken, -ker, -kerne (utæthed)	læk sb., lækken el. lækket, lækker el. læk, lækker- ne el. lækkene (utæthed)
quar ter back sb., -en, -s, -(s)ene (spilfordeler i amerikansk fodbold)	quar ter back sb., -en, quarterbacker el. quarterbacks, -erne (spilfordeler i amerikansk fodbold)
rack sb., -et, rack, -ene (reol til fx et musikanlæg)	rack sb., -et, racks el. rack, -ene (reol til fx et musikanlæg)
re fill sb., -en, -er, -erne (ekstra gratis kop; produkt til genopfyldning af en beholder), i sms. re-fill-, fx refillsystem	re fill sb., -en, refiller el. refills, -erne (ekstra gratis kop; produkt til genopfyldning af en beholder), i sms. refill-, fx refillsystem
shop sb., -pen, -per, -perne (mindre butik med fx gaveartikler)	shop sb., -pen, shopper el. shops, shopperne el. shoppene (mindre butik)
skod sb., -det, skod, -dene (cigar- el. cigaretstump)	skod sb., -det, skodder el. skod, skodderne el. skoddene (cigar- el. cigaretstump)
sko lo pen der sb., -en, skolopendre, skolopendrene (et leddyr)	sko lo pen der sb., -en, skolopendre el. skolopend- dere, skolopendrene el. skolopenderne (et leddyr)
stori sb., -en, -er, -erne (historie, handlingsforløb)	stori sb., -en, stoyer el. stories, -erne (historie, handlingsforløb); lægge en story på de sociale medier
truck sb., -en, -s el. truck, -ene (et køretøj)	truck ⁸ sb., -en, -s, -ene (et køretøj)
T-shirt sb., -en, -s el. T-shirt, -ene, i sms. T-shirt-, fx T-shirtsalg	T-shirt ⁹ sb., -en, -s, T-shirtene el. T-shirtsene, i sms. T-shirt-, fx T-shirtsalg

I en del tilfælde har substantiverne fået mulighed for en flertalsbøjning på -s ved siden af en flertalsbøjning på -e, -er eller nulendelse, fx *boomere* > *boomere* eller *boomers*, *stoyer* > *stoyer* eller *stories* og *design* > *design* eller *designs*. Det gælder også fx *shop*, men her er der imidlertid tale om en konsekvensrettelse: Med tilføjelsen af mulighed for flertals-s følger *shop* nu de andre opslagsord på -shop i ordbogen, nemlig *pop op-shop*, *webshop* og *workshop*. Der er omvendt

7 Ændringen gælder også øvrige sammensætninger der har *lyd* som sidsteled, fx *hæmmelyd* og *selvlyd*.

8 Ændringen gælder også *gaffeltruck*.

9 Ændringen gælder også *sweatshirt*.

også ord der før kun havde -s som bøjningsmulighed i flertal ubestemt, men som nu også har en anden form, fx *dj's/DJ's* > *dj'er/DJ'er* eller *dj's/DJ's*, *heliports* > *heliporte* eller *heliports* og *quarterbacks* > *quarterbacker* eller *quarterbacks*.

De substantiver der har mulighed for en flertalsbøjning med -s, er alle lånt fra engelsk. Det er ikke mærkeligt at flertallet af ord på en sådan liste over ord med ændret bøjningsmåde er fra andre sprog idet der kan gå lang tid før indlånte ord har fundet sig bøjningsmæssigt helt til rette i det modtagende sprog (læs mere om flertals-s i **Andersen 2023b**).

Blandt de substantiver der ikke er lånt fra

» engelsk, ses forskellige mønstre i ændringerne: *Kirsebærsten*, *limsten* og *øjesten* har nu kun mulighed for en flertalsform med nulendelse; *rhinsten*, *læk* og *skod* har nu både nulendelse og hhv. *-e* og *-(k)er/-(d)er*. *Lyd* og sammensætninger på *-lyd* har nu kun *-e*-endelse, og ubestemt flertal af *skolopender* kan nu staves både *skolopendre* og *skolopendere*, hvorved ordet lægger sig op ad fx *cylinder*: *cylindre* og *cylindere* og *salamander*: *salamandre* og *salamandere*.

Som det fremgår af ovenstående ordliste, er der ord (*design* og *læk*) hvis kønsforhold også har ændret sig; det gennemgår vi særskilt i afsnit 4.

3.2 Substantiver hvis ændringer i bøjningen kun angår ordet med en bestemt betydning

Seks substantiver har fået ændret bøjningen og/eller deres kønsforhold, men kun i én betydning af ordene, se nedenfor. Da der altså i realiteten er tale om ensstavede substantiver med forskellige bøjningsmønstre, er de nu opdelt i to opslagsord. Princippet bag dette er følgende: "Ord der staves ens, men er forskellige med hensyn til udtale, ordklasse, bøjning eller sammensætningsmuligheder, er anført som selvstændige, nummererede opslagsord og er i reglen forsynet med betydningsoplysninger og/eller eksempler", jf. **Vejledning til indhold**.

Tabel 3.

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

brus *sb.*, -et, brus, -ene

flap *sb.*, -pen, -per, -perne

hips|ter *sb.*, -en, -s, -ne (*en person; en trusse*), i sms. hipster-, fx hipstertrusse

kil|de|vand *sb.*, -et

pa|ter|nos|ter *sb.*, paternost(e)ret, paternostre, paternostrene (*fadervor; rosenkrans*)

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

1. brus *sb.*, brusen *el.* bruset, brus, -ene; brusen *el.* bruset er gået af sodavanden

2. brus *sb.*, -et, brus, -ene; bruset fra havet

1. flap *sb.*, -pen, -per, -perne; en kasket med flapper over ørerne; læs på flappen af bogen

2. flap *sb.*, -pen, -s, -sene (*den bevægelige del af en flyvinge*)

1. hips|ter *sb.*, -en, -s, -ne (*en trusse*)

2. hips|ter *sb.*, -en, hipstere *el.* hipsters, -ne; storbyens hipstere

1. kil|de|vand *sb.*, -et (*en væske*)

2. kil|de|vand *sb.*, -en, kildevander *el.* kildevand, kildevanderne *el.* kildevandene (*flaske med kildevand*)

1. pa|ter|nos|ter *sb.*, paternostret *el.* paternostret, paternostre, paternostrene (*fadervor; rosenkrans*)

2. pa|ter|nos|ter *sb.*, paternostren *el.* paternostren, paternostre, paternostrene (*en elevator*)

picklup *sb.*, -pen, -per, -perne (*lille varebil; anordning på grammofon*), i sms. pickup-, fx pickuptruck, pickupnål

1. picklup *sb.*, -pen, pickupper *el.* pickups, -perne (*bil med åbent lad*), i sms. pickup-, fx pickuptruck

2. picklup *sb.*, -pen, -per, -perne (*Anordning på grammofon*), i sms. pickup-, fx pickupnål

Kun person-hipsteren kan altså bøjes *hipstere* i ubestemt flertal, ikke trusse-hipsteren; kun bil-pickuppen kan have et -s i ubestemt flertal, ikke grammofon-pickuppen osv. Ændringen i opslaget *kildevand* er en konsekvensrettelse. De andre ord på -*vand* som foruden at være en væske også betegner noget man tapper på fx flasker, har nemlig de dertilhørende to forskelli-

ge bøjningsmåder, se fx *danskvand* og *mineralvand*.

3.3 Flertalssubstantiver som nu er opført med en entalsform

Nedenstående fire substantiver var i RO 4 opført alene som flertalsord. I RO 5 har de i stedet entalsformen som grundform.

Tabel 4.

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

delle|for|ældre *sb. pl. (fk.)*, -ne

facts *sb. pl. (itk.) (kendsgerninger)*; tørre facts

fan|tom|smer|ter *sb. pl. (fk.)*, -ne (*smarter i en amputeret kropsdel*)

ka|pill|la|r(er) (*el. kapillærer*) *sb. pl.*, -ne (*hårrør; fine forgreninger i blodkarrene*), i sms. kapillar-, fx kapillarrør, kapillarvirkning

ka|pill|læ|r(er) (*el. kapillarer*) *sb. pl.*, -ne (*hårrør; fine forgreninger i blodkarrene*), i sms. kapillær-, fx kapillærrør, kapillærvirkning

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

delle|for|æld(er) *sb.*, -en, deleforældre, deleforældrene

fact *sb.* -et, -s, -sene; (*kendsgerning*); tørre facts

fan|tom|smer|te *sb.*, -n, -r, -rne (*smerte i en amputeret kropsdel*)

ka|pill|lar (*el. kapillær*) *sb.* -en, -er, -erne (*hårrør; fin forgrening i blodkarrene*), i sms. kapillar-, fx kapillarrør, kapillarvirkning

ka|pill|lær (*el. kapillar*) *sb.* -en, -er, -erne (*hårrør; fin forgrening i blodkarrene*), i sms. kapillær-, fx kapillærrør, kapillærvirkning

Hvad angår *deleforælder*, er der tale om en konsekvensrettelse idet flertallet af *forælder-/forældre*-opslag i *Retskrivningsordbogen* er opført som entalsord, se fx *forælder*, *samværsforælder* og *singleforælder*. Vi kan se at også *deleforælder* er frekvent i ental. Derimod har fx *farforældre*, *oldeforældre* og *svigerforældre* stadig flertalsformen som opslagsform.

3.4 Bøjningsændringer i ord der tilhører andre ordklasser

De eneste to ord som tilhører andre ordklasser end substantiver, og som har fået ændret deres bøjning i RO 5, er verbet *bryde* og adjektivet *fit*.

»

Tabel 5.

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012**bryde** vb., -r, brød, brudt; bryde sig om**fit** ubøj. adj. (som er i god form)**Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024****1. bryde** vb., -r, brød, brudt; bryde sig om**2. bryde** vb., -r, -de, -t (SPORT *udøve sportsgrenen brydning*)**fit** adj., fitte el. fit; efter de har trænet meget, er de blevet fitte el. fit

Svarende til de substantiver vi har gennemgået i afsnit 3.2, er opslaget *bryde* nu opdelt i to opslagsord. Bøjningsændringen vedrører nemlig kun ordet når det betyder 'udøve sportsgrenen brydning'. Med denne betydning bøjes verbet nu svagt: *brydede* (præteritum) og *brydet* (præteritum participium). Når man før skulle beskrive selve brydehandlingen i en brydekamp med ét enkelt verbum, kunne man formelt set kun bruge *brydes* – et verbum formet som et verbum i s-passiv, men med aktiv betydning. *Brydes* har desuden en gensidighedsbetydning, dvs. det beskriver noget nogen gør ved hinanden. I RO 4 kunne man altså skrive *de brydes for anden gang i år* eller *den danske bryder brydes med ham for anden gang i år*. I præteritum og perfektum ville det hedde hhv. *i går brødes de for anden gang i år* og *de har brødes mange gange*. Verbet *brydes* i denne brydesportsbetydning har unægtelig en gammeldags klang, og vi kan se at det stort set ikke bruges i den sammenhæng mere. Verbet vil lidt hyppigere kunne findes i en almen 'kæmpe'-betydning, fx *mine børn skændes og brydes dagen lang*, og det findes naturligvis stadig i *Retskrivningsordbogen* med den nævnte bøjning.

Med ændringen i opslaget *bryde* er man nu i tråd med *Retskrivningsordbogen* hvis man skriver fx "I U/11 klassen blev det til Felix Gervig, der på dagen brydede sit bedste stævne til dato i karrieren" (Halsnæs Avis, 2023). Verbet har længe været i brug på denne måde, også i skriftsproget.

Adjektivet *fit* har fået mulighed for en bøjet flertalsform: *fitte* (ved siden af formen med nulendelse, *fit*).

4. ORD HVIS KØNSFORHOLD ER ÆNDRRET

I dansk har langt de fleste substantiver ét køn, nemlig intetkøn (*et hus*) eller fælleskøn (*en bil*). Det kan dog være mere kompliceret end som så: Der er substantiver som optræder i både intetkøn og fælleskøn, og som kan have forskellige betydninger, afhængigt af hvilket køn der bruges: *Jalousi* kan enten betyde 'skinsyge' (fælleskøn) eller 'skærm af tynde lister' (intetkøn). Andre substantiver har begge køn uden at der er en betydningsforskel, fx *bacon* (*baconen* eller *baconet*).

Dette afsnit handler om ord hvis kønsforhold er ændret i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*. Disse kønsændringer er ikke forbundet med en betydningsforskel svarende til den i *jalousi*; der er blot tale om at vi har ajourført kønsforholdene så de stemmer overens med sprogbogen. Ændringerne ses nedenfor:

Tabel 6.

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012	Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024
da ta sb., -et, data, -ene, <i>i sms.</i> data-, <i>fx</i> datalager, dataregister; indsamle data; personlige data	da ta ¹⁰ sb., dataen <i>el.</i> dataet, data, -ene, <i>i sms.</i> data-, <i>fx</i> datalager, dataregister; dataen <i>el.</i> dataet viser et fald; indsamle data; personlige data
de sign sb., -en <i>el.</i> -et, design, -ene, <i>i sms.</i> design-, <i>fx</i> designskole	de sign sb., -et, designs <i>el.</i> design, -ene, <i>i sms.</i> design-, <i>fx</i> designskole
drive sb. (<i>fk.</i>) (<i>driftighed; drivkraft</i>); der er ikke meget drive i ham	drive sb., <i>fk. el. itk.</i> (<i>driftighed; drivkraft</i>); der er ikke meget drive i dem
eks trem sb., -et, -er, -erne (<i>yderlighed, overdrivelse</i>)	eks trem sb., ekstremen <i>el.</i> ekstremitet, -er, -erne (<i>yderlighed, overdrivelse</i>); gå til ekstremer
læk sb., -ken, -ker, -kerne (<i>utæthed</i>)	læk sb., lækken <i>el.</i> lækket, lækker <i>el.</i> læk, lækkerne <i>el.</i> lækkene (<i>utæthed</i>)
me ri no sb., -et (<i>uld fra merinofår</i>)	me ri no sb., merinoen <i>el.</i> merinoet (<i>uld fra merinofår</i>)
nar ra tiv sb., -en, -er, -erne (<i>fortælling</i>); religiøse narrativer	nar ra tiv sb., narrativen <i>el.</i> narrativet, -er, -erne (<i>fortælling</i>); religiøse narrativer
neu ron sb., -et, -er, -erne (<i>nervecelle</i>)	neu ron sb., neuronen <i>el.</i> neuronet, -er, -erne (<i>nervecelle</i>)
ox lid sb., -en, -er, -erne (<i>en kemisk forbindelse med ilt</i>)	ox lid ¹¹ sb., oxiden <i>el.</i> oxidet, -er, -erne (<i>en kemisk forbindelse med ilt</i>)
pro pan sb., -et (<i>en luftart</i>), <i>i sms.</i> propan-, <i>fx</i> propangas	pro pan sb., propanen <i>el.</i> propanet (<i>en luftart</i>), <i>i sms.</i> propan-, <i>fx</i> propangas
pro to zo sb., -et, -er, -erne (<i>encellet organisme</i>)	pro to zo sb., protozoen <i>el.</i> protozoet, -er, -erne (<i>en simpel organisme</i>)
road trip sb., -pen <i>el.</i> -pet, -s <i>el.</i> roadtrip, -pene	road trip sb., -pet, roadtrips <i>el.</i> roadtrip, -pene
skab sb., -et (<i>en hudsygdom</i>)	skab sb., skaben <i>el.</i> skabet (<i>en hudsygdom</i>)
slæt sb., -ten, slæt, -tene (<i>det at slå græs til foder el. hø</i>)	slæt sb., slætten <i>el.</i> slættet, slæt, -tene (<i>det at slå græs til foder el. hø</i>)
sprint sb. (<i>itk.</i>)	sprint sb., sprinten <i>el.</i> sprintet, -er, -erne
u fo sb., -en <i>el.</i> -et, -er, -erne, <i>i sms.</i> ufo-, <i>fx</i> ufoberetning	u fo sb., -en, -er, -erne, <i>i sms.</i> ufo-, <i>fx</i> ufoberetning
un der state ment sb. (<i>fk. el. itk.</i>), -s (<i>underdrivelse</i>)	un der state ment sb., <i>itk.</i> , -s (<i>underdrivelse</i>)
vel væ re sb., -t	vel væ re sb., velværen <i>el.</i> velværet

10 Ændringen gælder også alle sammensætninger der har *data* som sidsteled, *fx* *geodata* og *stamdata*.

11 Ændringen gælder også sammensætninger der har *oxid* som sidsteled: *dioxid* og *hydroxid*.

De fleste af substantiverne ovenfor har nu to køn: *Data* er nu både intetkøn og fælleskøn, hvor det tidligere kun var intetkøn; og *narrativ*, som tidligere kun var fælleskøn, er nu både intetkøn og fælleskøn. Der er kun tre substantiver som

» tidligere havde to køn, og som nu kun har ét køn: *Design* og *understatement* var før både intetkøn og fælleskøn, men er nu kun intetkøn; *ufo* havde tidligere to køn, men er nu kun fælleskøn.

Der er flere låneord på listen ovenfor. Nogle af listens lidt nyere låneord fra engelsk er *design* (1941, ODS), *drive* (1962, NOiD), *roadtrip* (1998, DDO) og *understatement* (1955, NOiD). Det er ikke overraskende at det tager tid før sprogbrugen har lagt sig fast på hvilke(t) køn et givet substantiv forbindes med, ligesom det også tager tid før sprogbrugerne stiltiende bliver enige om hvilken flertalsform et substantiv skal have (se afsnit 3.1).

Tabel 7.

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

ca|ta|lo|nier sb., -en, -e, -ne

di|men|si|onal adj., -t, -e

fis|ker|båd¹³ sb., -en, -e, -ene

fis|ke|skib sb., -et, -e, -ene

gam|bier sb., -en, -e, -ne (person fra Gambia)

gam|bisk adj., itk. d.s., -e (som vedrører Gambia)

hjem|me|adres|se sb., -n, -r, -rne

5. ORD DER HAR FÅET TILFØJET DOBBELTFORMER

Som nævnt i afsnit 2 kan man skelne mellem dobbeltformer hvor der ikke er en udtaleforskel, og dobbeltformer hvor der er en udtaleforskel. I dette afsnit behandles de ord der får tilføjet en dobbeltform med en anden udtale (oftest som følge af at denne form har et andet sammensætningsled, evt. et andet fugeelement, eller en anden afledningsendelse) (sml. med afsnit 2).

Listen ses her:

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

ca|ta|lan|er (el. catalonier) sb., -en, -e, -ne

ca|ta|lo|nier (el. catalaner) sb., -en, -e, -ne

di|men|si|onal¹² (el. dimensionel) adj., -t, -e

di|men|si|onel (el. dimensional) adj., -t, -le

fis|kel|båd (el. fiskerbåd) sb., -en, -e, -ene

fis|ker|båd (el. fiskebåd) sb., -en, -e, -ene

fis|ke|skib (el. fiskerskib) sb., -et, -e, -ene, i sms. fiskeskibs-, fx fiskeskibsrederi

fis|ker|skib (el. fiskeskib) sb., -et, -e, -ene, i sms. fiskerskibs-, fx fiskerskibsrederi

gam|bi|al|ner (el. gambier) sb., -en, -e, -ne

gam|bier (el. gambianer) sb., -en, -e, -ne

gam|bisk (el. gambiansk) adj., itk. d.s., -e (som vedrører Gambia)

gam|bi|ansk (el. gambisk) adj., itk. d.s., -e (som vedrører Gambia)

hjem|me|adres|se (el. hjemadresse) sb., -n, -r, -rne

hjem|adres|se (el. hjemmeadresse) sb., -n, -r, -rne

¹² Dobbeltformer er også indført ved *endimensional*, *flerdimensional*, *todimensional* og *tredimensional*.

¹³ Dobbeltform er tilsvarende indført ved *fiskerjolle*.

hor mo nal <i>adj.</i> , -t, -e (som vedrører hormoner)	hor mo nel (el. hormonal) <i>adj.</i> , -t, -le (som vedrører hormoner) hor mo nal (el. hormonel) <i>adj.</i> , -t, -e (som vedrører hormoner)
hånds bred <i>sb.</i> (fk.), -der, -derne; en håndsbreds afstand	hånds bred ¹⁴ (el. håndsbredde) <i>sb.</i> , <i>fk.</i> , -der, -derne; en håndsbreds afstand hånds bred de (el. håndsbred) <i>sb.</i> , <i>fk.</i> , -r, -rne; en håndsbreddes afstand
in side in for ma tion <i>sb.</i> , -en, -er, -erne (underhåndsviden)	in side in for ma tion (el. insiderinformation) <i>sb.</i> , -en, -er, -erne (underhåndsviden) in si der in for ma tion (el. insideinformation) <i>sb.</i> , -en, -er, -erne (underhåndsviden)
job skif te <i>sb.</i> , -t, -r, -rne	job skift (el. jobskifte) <i>sb.</i> , -et, jobskift, -ene job skif te (el. jobskift) <i>sb.</i> , -t, -r, -rne
mands navn <i>sb.</i> , -et, -e, -ene	man de navn (el. mandsnavn) ¹⁵ <i>sb.</i> , -et, -e, -ene mands navn (el. mandenavn) <i>sb.</i> , -et, -e, -ene
midt sø gen de <i>ubøj. adj.</i> ; midtsøgende politik	mid ter sø gen de (el. midtsøgende) <i>adj.</i> , <i>ubøj.</i> ; midtersøgende politik midt sø gen de (el. midtersøgende) <i>adj.</i> , <i>ubøj.</i> ; midtsøgende politik
mult toi let <i>sb.</i> , -tet, -ter, -terne (formuldnings-toilet)	muld toi let (el. multtoilet) <i>sb.</i> , -tet, -ter, -terne (formuldnings-toilet) mult toi let (el. muldtoilet) <i>sb.</i> , -tet, -ter, -terne (formuldnings-toilet)
nat løb ¹⁶ <i>sb.</i> , -et, natløb, -ene	nat løb (el. natteløb) <i>sb.</i> , -et, natløb, -ene nat te løb (el. natløb) <i>sb.</i> , -et, natteløb, -ene
pa ra glid ning <i>sb.</i> , -en, -er, -erne (svævning med paraglider)	pa ra glid ing (el. paraglidning) <i>sb.</i> , -en, -er, -erne (svævning med paraglider) pa ra glid ning (el. paragliding) <i>sb.</i> , -en, -er, -erne (svævning med paraglider)
sky de bro der <i>sb.</i> , -en, skydebrødre, skydebrødre (medlem af et skydeselskab)	sky de bro der (el. skydebror) <i>sb.</i> , -en, skydebrødre, skydebrødre (medlem af et skydeselskab) sky de bror (el. skydebroder) <i>sb.</i> , -en, skydebrødre, skydebrødre (medlem af et skydeselskab)

14 Dobbeltformer er også indført ved *fodsbred* og *hårsbred*, dvs. *fodsbredde* og *hårsbredde*.

15 Dobbeltformer er også indført ved *mandsrolle* og *mandsstemme*.

16 Dobbeltform er tilsvarende indført ved *natvægter*.

»

steds be stem me <i>vb.</i> , -r, stedsbestemte, stedsbestemt	steds be stem me (<i>el. stedsbestemme</i>) <i>vb.</i> , -r, stedsbestemte, stedsbestemt
stem nings skift <i>sb.</i> , -et, stemningsskift, -ene	stem nings skift (<i>el. stemningsskifte</i>) <i>sb.</i> , -et, stemningsskift, -ene stem nings skif te (<i>el. stemningsskift</i>) <i>sb.</i> , -t, -r, -rne
tai wa ner <i>sb.</i> , -en, -e, -ne	tai wa ner (<i>el. taiwaneser</i>) <i>sb.</i> -en, -e, -ne tai wa nelser (<i>el. taiwaner</i>) <i>sb.</i> -en, -e, -ne
tai wansk <i>adj.</i> , <i>itk. d.s.</i> , -e	tai wansk (<i>el. taiwanesisk</i>) <i>adj.</i> , <i>itk. d.s.</i> , -e tai wa nelsisk (<i>el. taiwansk</i>) <i>adj.</i> , <i>itk. d.s.</i> , -e
van drer kort <i>sb.</i> , -et, vandrer kort, -ene	van drer kort (<i>el. vandrekort</i>) <i>sb.</i> , -et, vandrer kort, -ene van dre kort (<i>el. vandrer kort</i>) <i>sb.</i> , -et, vandrekort, -ene

I mange af tilfældene drejer det sig om sammensætninger hvis første- eller sidsteled har konkurrerende former i andre sammensætninger. Eksempelvis kan *midtsøgende* nu skrives både *midtsøgende* og *midtersøgende*, samtidig med at førsteleddene *midt-* og *midter-* er konkurrerende former i andre sammensætninger, fx *midtby* (men ikke *midterby*) og *midtervælger* (men ikke *midtvælger*). *Stedsbestemme* kan nu også skrives *stedbestemme*, samtidig med at der findes sammensætninger hvor man skal skrive enten *sted-* eller *steds-*, fx *stedfortræder* (men ikke *stedsfortræder*) og *stedsangivelse* (men ikke *stedangivelse*). Sammensætningerne *jobskifte* og *stemningsskift* kan nu også skrives både *jobskift* og *stemningsskifte*, samtidig med at der findes sammensætninger hvor man kun bruger den ene eller den anden form: *bleskift* (men ikke *bleskifte*), *ejerskifte* (men ikke *ejerskift*) – eller begge: *gearskift* eller *gearskifte*.

Det kan også nævnes at nationalitetsbetegnelserne *catalonier*, *gambier* og *taiwaner* har fået dobbeltformerne *catalaner*, *gambianer* og *taiwaneser*. Traditionelt har man haft den praksis

at nationalitetsbetegnelser skal have så korte afledningsendelser som muligt, men de nyindførte nationalitetsbetegnelser er frekvente og alment udbredte (og *catalaner* er tilmed kortere). Samtidig passer de ind i et velkendt mønster for hvordan mange nationalitetsbetegnelser dannes, fx *dansker*, *colombianer* og *indoneser*, jf. **Ander- sen (2023a)**.

Det kan diskuteres om udtalen altid er forskellig i de to alternative former. Eksempelvis kan man nok ikke høre forskel på *vandrekort* og *vandrer kort*, men ordet er med her fordi der er tale om to forskellige førsteled i sammensætningen, hhv. substantivet *vandrer* og verbet *vandre*.

6. ORD HVIS SAMMENSÆTNINGSFORHOLD ER ÆNDRET

I dansk sættes ord sammen med fugebogstaver, fx *slagtesvinenotering* eller *slagtesvinsnotering*, eller uden fugebogstaver, fx *popcornmaskine*/ *popkornmaskine*. Der er ingen faste regler for brugen af fugebogstaver, og derfor er det nyttigt at *Retskrivningsordbogen* giver oplysninger om

hvordan opslagsordene skal skrives når de indgår i sammensætninger. Ved nedenstående ord er

normen ændret mht. hvordan de indgår i sammensætninger.

Tabel 8.

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012	Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024
af stand <i>sb.</i> , -en, -e, -ene, <i>i sms.</i> afstands-, <i>fx</i> afstandsbedømmelse, <i>dog</i> afstand- <i>i</i> afstandtagen og afstandtagende	af stand <i>sb.</i> , -en, -e, -ene, <i>i sms.</i> afstands-, <i>fx</i> afstandsbedømmelse, <i>dog</i> afstand- <i>el.</i> afstands- <i>i</i> afstandtagen <i>el.</i> afstandstagen og afstandtagende <i>el.</i> afstandstagende
klip pel kort <i>sb.</i> , -et, klippekort, -ene, <i>i sms.</i> klippekort-, <i>fx</i> klippekortordning	klip pel kort <i>sb.</i> , -et, klippekort, -ene, <i>i sms.</i> klippekort- <i>el.</i> klippekorts-, <i>fx</i> klippekortordning <i>el.</i> klippekortsordning
le ver pos tej <i>sb.</i> , -en, -er, -erne, <i>i sms.</i> leverpostej-, <i>fx</i> leverpostejfarvet	le ver pos tej <i>sb.</i> , -en, -er, -erne, <i>i sms.</i> leverpostej- <i>el.</i> leverpostej-, <i>fx</i> leverpostejfarvet <i>el.</i> leverpostejsfarvet
mus kel svind <i>sb.</i> , -et, <i>i sms.</i> muskelsvind-, <i>fx</i> muskelsvindramt	mus kel svind <i>sb.</i> , -et, <i>i sms.</i> muskelsvind <i>el.</i> muskelsvind-, <i>fx</i> muskelsvindramt <i>el.</i> muskelsvindramt
pop corn (<i>el.</i> popcorn) <i>sb. pl. (itk.)</i> , -ene, <i>i sms.</i> popcorn- <i>el.</i> popcorns-, <i>fx</i> popcorn(s)maskine	pop corn (<i>el.</i> popcorn) <i>sb., pl. itk.</i> , -ene, <i>i sms.</i> popcorn-, <i>fx</i> popcornmaskine
pop korn (<i>el.</i> popcorn) <i>sb. pl. (itk.)</i> , -ene, <i>i sms.</i> popcorn- <i>el.</i> popcorns-, <i>fx</i> popcorn(s)maskine	pop korn (<i>el.</i> popcorn) <i>sb., pl. itk.</i> , -ene, <i>i sms.</i> popcorn-, <i>fx</i> popcornmaskine
slag te ri svin <i>sb.</i> , -et, slagterisvin, -ene, <i>i sms.</i> slagterisvine-, <i>fx</i> slagterisvinenotering	slag te ri svin <i>sb.</i> , -et, slagterisvin, -ene, <i>i sms.</i> slagterisvine- <i>el.</i> slagterisvins-, <i>fx</i> slagterisvinenotering <i>el.</i> slagterisvinsnotering
slag te svin <i>sb.</i> , -et, slagtesvin, -ene, <i>i sms.</i> slagtesvine-, <i>fx</i> slagtesvinenotering	slag te svin <i>sb.</i> , -et, slagtesvin, -ene, <i>i sms.</i> slagtesvine- <i>el.</i> slagtesvins-, <i>fx</i> slagtesvinenotering <i>el.</i> slagtesvinsnotering
slips <i>sb.</i> , -et, slips, -ene, <i>i sms.</i> slips- <i>el.</i> slipse-, <i>fx</i> slips(e)klædt	slips <i>sb.</i> , -et, slips, -ene, <i>i sms.</i> slipse-, <i>fx</i> slipseklædt ¹⁷
ådsel <i>sb.</i> , ådslet, ådsler, ådslerne (<i>dødt dyr der er gået i forrådnelse</i>), <i>i sms.</i> ådsel-, <i>fx</i> ådselædende	ådsel <i>sb.</i> , ådslet, ådsler, ådslerne (<i>dødt dyr der er gået i forrådnelse</i>), <i>i sms.</i> ådsel- <i>el.</i> ådsels-, <i>fx</i> ådselædende <i>el.</i> ådselsædende ¹⁸

¹⁷ Denne ændring gælder således også de to sammensætninger med *slips* som førsteled der er opslagsord i ordbogen, nemlig *slipseknude* og *slipsenål*. De kan fra og med RO 5 ikke længere skrives *slipsknude* og *slipsnål*.

¹⁸ Denne ændring gælder således også de fire sammensætninger med *ådsel* som førsteled der er opslagsord i ordbogen, nemlig *ådselbille*, *ådselgraver*, *ådselgrib* og *ådselæder*. De kan fra og med RO 5 også skrives med fuge-s: *ådselsbille* osv.

» I de fleste af ovenstående ord er ændringen den at det er blevet valgfrit om man vil bruge et fugebogstav eller ej, fx *ådselædende* eller *ådselsædende*. I enkelte tilfælde skal man nu enten bruge et fugebogstav eller ikke bruge et fugebogstav, hvor det før var valgfrit, se hhv. *slipseklædt* og *popcornmaskine/popkornmaskine*. Endelig er der *slagterisvin* og *slagtesvin*, som har fået en valgfrihed i fugeelementet (-e- eller -s-), hvor det før kun var -e-'et der var korrekt.

7. SAMMENFATNING

I 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* er der som nævnt ikke foretaget nogen principielle normændringer. De normændringer der er indført, er af ikkeprincipiel karakter. De allerfleste normændringer i RO 5 kan groft inddeles i ændringer af stavemåde, ændringer af bøjning, ændringer i substantivers kønsforhold, ændringer i sætningsforhold og indførelse af dobbeltformer. Som det er fremgået, er de fleste ændringer bøjningsændringer (jf. afsnit 3) og dobbeltformsindførelser (jf. afsnit 5 – og 2).

Der er enkelte andre ændringer på normændringslisten. De ændringer der angår pronomeners ordklasseforhold, kan man læse om i artiklen "Pronomener i *Retskrivningsordbogen*" i dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet*. De resterende ændringer som ikke er nævnt her, er enkeltstående såsom ved ordet *in*, hvis ordklasse er rettet fra adverbium til ubøjeligt adjektiv, og *nonfood*, som før blot havde kønnet angivet som *fk*. (fælleskøn), men hvis entalsbøjning nu er angivet: **non|food sb.** -en.

REFERENCER

- Andersen, Margrethe Heidemann. 2023a. *Retskrivningsordbogen 2024. Nyt fra Sprognævnet, maj 2023.*
- Andersen, Margrethe Heidemann. 2023b. *Normering af flertals-s i dansk, svensk og norsk retskrivning. Nyt fra Sprognævnet, oktober 2023.*
- DDO: *Den Danske Ordbog* (<https://ordnet.dk/ddo>).
- ODS: *Ordbog over det danske Sprog* (<https://ordnet.dk/ods>).
- NOiD *Nye ord i dansk 1955 til i dag* (<https://dsn.dk/ordboeger/nye-ord-i-dansk/>).

Pronomener i *Retskrivningsordbogen*

I denne artikel præsenteres de normændringer i 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* der angår pronomenerne, samt baggrunden for dem.

**OLIVER RIX
JOHANNSEN**
(f. 2000), er videnskabelig assistent i Dansk Sprognævn.

INDLEDNING

I *Retskrivningsordbogens* 5. udgave er der foretaget ændringer i retskrivningen i ca. 150 opslagsord.

En del af disse ændringer har med pronomenerne (stedordene) at gøre: Ændringerne omfatter både ét ord der ikke længere er et pronomen, ord der er blevet til pronomener, samt bøjningen af pronomenet *man*. I det følgende gives først en kort introduktion til ordklassen og dens underinddelinger. Derefter udlægges ændringerne og baggrunden for dem.

ORDKLASSEN PRONOMENER OG DENS UNDERINDELINGER

Pronomenerne er en relativt lille ordklasse – 44 opslagsord i *Retskrivningsordbogens* 5. udgave (herefter: RO 5) har ordklasseangivelsen ”pron.” – men en ganske forskelligartet ordklasse. Fælles for ordene er at de ofte ’står i stedet for noget andet’ (jf. den latinske betegnelse *pro-nomen* og den danske betegnelse *stedord*). De har forskellige bøjningskategorier, og nogle mangler bøjningsformer. Derfor inddeles pronomenerne ofte i en række underkategorier på baggrund af bøjning og/eller betydning, fx demonstrative, personlige, possessive, reflektive, interrogative og indefinitte pronomener, afhængigt af hvilken grammatikbog man konsulterer. Alene på baggrund af bøjningen kan pronomenerne i *Retskrivningsordbogen* inddeles i 3 eller 4 kategorier; se eksempler herpå i tabel 1.

Tabel 1. Inddeling af pronomenerne på baggrund af bøjning

Kategori	Eksempler
Pronomener der bøjes i kasus	<i>jeg – mig</i> <i>han – ham – hans</i> <i>man – en – ens</i>
Pronomener der bøjes som adjektiver	<i>min – mit – mine</i> <i>hver – hvert</i> <i>hvilken – hvilket – hvilke</i>
Pronomener med genitiv	<i>begge (– begges)</i> <i>hvem (– hvis)</i>
Ubøjelige pronomener	<i>sig</i> <i>somme</i>

Den første kategori, pronomener der bøjes i kasus, omfatter fortrinsvis de personlige pronomener (*jeg, du, han, hun, vi, I, de, De*) og nu også det generelle pronomen *man* (se nedenfor). Ikke alle pronomener har komplet bøjning: I fx første person singularis findes kun nominativ og oblik (akkusativ), men ikke genitiv (fx *jeg – mig; min/ mit/mine* er derimod bøjningsformer af et possessivpronomen), mens andre pronomener har fuld bøjning (fx *han – ham – hans*).

Den anden kategori, pronomener der bøjes som adjektiver (dvs. i køn og tal), rummer flere af de ovennævnte underinddelinger man kan finde i grammatikkerne: de demonstrative pronomener *den, denne* og *hin*, de possessive pronomener *din, min* og *vor*, det refleksive pronomen *sin* og det interrogative pronomen *hvilken*. Hertil kommer de såkaldte universelle pronomener *al, enhver, hver* og *hvilken som helst*, de ubestemte pronomener *en, nogen* og *nogen som helst* samt de nægtende pronomener *ingen* og *ingen som helst*. Også i denne kategori er der pronomener uden komplet bøjning: En del pronomener mangler pluralis, fx *hver – hvert*.

De to sidste kategorier, pronomener med genitiv og ubøjelige pronomener, kan ikke umiddelbart adskilles i *Retskrivningsordbogen*,

og de har da heller ikke så megen betydning for *Retskrivningsordbogen* som de har for **Det Centrale Ordregister** (COR). COR er et register over det danske ordforråds lemmer og ordformer specielt udviklet til at understøtte sprogteknologiske projekter (læs mere i *Nyt fra Sprog-nævnet 2022/3*). I *Retskrivningsordbogen* gives der ikke oplysninger om genitiv, så pronomener i denne kategori er i *Retskrivningsordbogen* anført som havde de ingen bøjning. I COR er alle fuldformer, herunder genitiv, imidlertid anført for pronomenerne, så her er der forskel på fx *begge* og *sig*.

FRA PRONOMEN TIL ADJEKTIV

Ordet *anden* (*andet, andre*) var til og med *Retskrivningsordbogens* 4. udgave (herefter: RO 4) opført som pronomen (og talord) – fra RO 5 er det opført som adjektiv (og talord). Grænsedragningen mellem pronomen og adjektiv er særligt vanskelig fordi en del pronomener ligner adjektiverne mht. fx bøjning (jf. tabel 1 ovenfor). Det gælder også *anden*, men *anden* har en særlig egenskab: Det kan fungere som et såkaldt selektivt pronominaladjektiv (Hansen & Heltoft 2019: 536 ff.; en betegnelse der dog også viser dets slægtskab med pronomenerne). Det betyder

at *anden* kan udpege en referent som en eksplicit modsætning til andre mulige referenter, fx *de andre hunde*. I den henseende ligner *anden* andre adjektiver som *egen*, *samme* og *øvrige*. Ordet *anden* har også andre placerings- og kombinationsmuligheder end de øvrige pronomener: *Anden* kan stå på samme position som adjektiverne gør, dvs. før substantiver, sml. fx *de røde hunde* – *de andre hunde*, og før talordene, sml. fx *de smukkeste to* og *de andre to*¹. *Anden* kan altså også kombineres med bestemmere såsom artikler og genitiver, hvad pronomenerne som regel ikke kan (sml. fx *de andre hunde* og **de mine/nogle/sine hunde*).

Af alle disse grunde opføres *anden* nu på linje med adjektiverne *egen*, *samme* og *øvrige*. At *anden* nu er opført som adjektiv og ikke som pronomen, udelukker ikke at man kan bruge *anden* alene uden fx et substantiv i forbindelser som *Har du set de andre?* og *blandt andet*, ligesom man principielt kan med alle adjektiver, se fx *de unge nu til dags*.

Desuden adskilles adjektivet *anden* fra talordet *anden* da talordet ikke kan bøjes i pluralis som adjektivet kan. I fx *mine andre børn* er det altså adjektivet og ikke talordet der er anvendt. Talordet bøjes kun i genus, fx *anden halvleg* og *mit andet ægteskab*.

Ved siden af talordet *anden* (*andet*) indføres i RO 5 også talordet *første*. Adjektivet *første* var allerede med i RO 4, men adskiller sig fra ordentallet *første* (som ses i fx *Christian den Første*) ved at kunne kombineres med kardinaltal (mængdetal), fx *de første to der kom i mål*. At der her ikke er tale om et ordenstal, ser man ved at de andre ordenstal ikke har denne egenskab – man kan ikke have: **de tredje to der kom i mål*, men

uden problemer *de første to der kom i mål* og *de andre to der kom i mål*.

FRA ADJEKTIV TIL PRONOMEN

Ordet *al* (*alt* – *alle*) var til og med RO 4 opført som adjektiv, men fra RO 5 er det opført som pronomen. *Al* ligner mht. bøjningen et adjektiv, men dets funktion og syntaktiske placeringsmuligheder afviger så meget fra adjektiverne at det nu regnes for et pronomen. Ordet har bl.a. den særlige egenskab at det kan placeres før artikler og genitiver: *Al* kan forbindes med utællelige substantiver, fx *al den trængsel og alarm*, og *alle* med pluralis af tællelige substantiver, fx *alle de ord* (Hansen & Heltoft 2019: 566 ff.). I den henseende ligner *al* de personlige pronomener der også kan placeres foran artikler og genitiver, fx *hende den dygtige sanger*. I andre sammenhænge opfører *al* sig som et typisk pronomen idet det kan have anaforisk reference, dvs. pege tilbage på en tidligere introduceret referent, fx *Eleverne satte sig. Alle havde deres skoletaske med* (Hansen & Heltoft 2019: 566 ff.). At *al* nu er opført som pronomen, betyder ikke at forbindelser hvor det anvendes attributivt, nu er forkerte. Man kan stadig fuldt korrekt skrive fx *alle hundene gør*, ligesom man hele tiden har kunnet skrive *ingen hunde gør*.

FRA INGEN ORDKLASSE TIL PRONOMEN

Forbindelserne *hvad som helst*, *hvem som helst*, *hvilken (hvilket, hvilke) som helst*, *ingen (intet) som helst* og *nogen (noget) som helst* havde til og med RO 4 ingen ordklasseangivelse – fra og med RO 5 opføres de som pronomener. Det skyldes at de må regnes for selvstændige pronomener og ikke forbindelser af et relativt eller interrogativt pronomen (fx *hvem*) + *som helst*, eftersom forbindelserne *hvem som helst*, *hvilken*

¹ Du kan læse mere om placeringen af *anden* i Hansen & Heltoft (2019: 536 ff.).

» som *helst* osv. hverken har relativ eller interrogativ funktion (Hansen & Heltoft 2019: 574 f.)². Det første ord i forbindelsen er nemlig ikke relativt til et andet led (som i fx *Den person, hos hvem de fandt en stor tryghed ...*), og de anvendes ikke spørgende (som i fx *hvem har glemt sin jakke?*). I stedet anvendes de pronominalt – i fx *hvem som helst kan komme ind* udgør *hvem som helst* én enhed der står for 'en vilkårlig person'. Det er i øvrigt ikke usædvanligt at en flerordsforbindelse opføres som ét opslagsord, jf. fx *aber dabei* (substantiv), *ad libitum* (adverbium), *alle sammen/ allesammen* (pronomen), *a la* (præposition), *herre jemini* (udråbsord), *lille bitte/lillebitte* (adjektiv), *tik tak* (lydord).

BØJNINGEN AF MAN

Det generelle pronomen *man* opføres i RO 5 nu også med kasusformerne: *en* (oblik/akkusativ) og *ens* (genitiv). Der har tidligere været en del uenighed i den grammatiske litteratur mht. om *en* (og *ens*) var at regne for egentlige kasusformer, eller om *man* snarere skulle opfattes som ubøjeligt (se fx Mikkelsen 1975: 306, Diderichsen 1957: 51 f., Hansen 1967: 198, 247). I nyere fremstillinger opfattes forholdet mellem *man* og *en* imidlertid som paradigmatiske (Hansen & Heltoft 2019: 556 f., Jacobsen 2019: 108, Jørgensen 2021), dvs. at *man* og *en* (og *ens*) regnes for ét bøjningsparadigme. Det gør det fordi *man* og *en* anvendes på samme måde som de personlige pronomen, der også har kasusbøjning; nominativformen anvendes som hovedregel i subjekt, og den oblique form i alle andre tilfælde. Sml. fx *han* (subjekt i nominativ) *må ikke lyve og dette kan undre ham* (direkte objekt i oblik) med *man* (subjekt i nominativ) *må*

ikke lyve og dette kan undre en (direkte objekt i oblik). Det særlige ved *man – en* er at det er et tilfælde af såkaldt suppletiv bøjning idet bøjningen involverer brugen af forskellige stammer i det samme bøjningsmønster. *Man* suppleres m.a.o. af *en* (og *ens*). Suppletiv bøjning ser man i øvrigt ved fx *god – bedre – bedst*.

Under opslaget *man* finder man nu desuden følgende eksempler:

- *når ens kørekort udløber, skal man have det fornyet*
- *man må kunne sin geografi*

Eksempel (1) illustrerer at man anvender genitivformen *ens* når *man* ikke er subjekt i sætningen. Eksempel (2) illustrerer at man anvender *sin* når subjektet er *man*.

Ved at opføre *man* med kasusformerne *en* og *ens* følger *Retskrivningsordbogen* dermed den nyere grammatiske litteratur.

■

REFERENCER

- Diderichsen, Paul (1957 [1946]). *Elementær Dansk Grammatik*. 2. udgave. København: Gyldendal.
- Hansen, Aage (1967): *Moderne Dansk*, bind 2. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Grafisk Forlag.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2019 [2011]). *Grammatik over det danske sprog*, bind 1-3. 2. udgave. København/Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.
- Jacobsen, Henrik Galberg (2019). *Yngre nydansk*. Ebba Hjorth (red.). *Dansk Sproghistorie 3. Bøjning og bygning*. København/Aarhus: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Aarhus Universitetsforlag.
- Jørgensen, Henrik (2021). *Man og en – paradigme eller ej?* M.H. Andersen og E.S. Jensen (red.). *Med fornøden agtelse. Festskrift til Jørgen Schack på 60-årsdagen 14. maj 2021*. 185-196. Bogense: Dansk Sprognævn.
- Mikkelsen, Kristian (1975 [1911]). *Dansk Ordføjningslære (1975-udg.)*. København: Hans Reitzel.

2 I Hansen & Heltoft (2019: 574) nævnes kun forbindelserne *hvad/hvem/hvilken/hvilket/hvilke som helst* i denne forbindelse. I RO 5 henregnes også *ingen/intet/nogen/noget som helst* til denne gruppe.

Om ordbogens opbygning

I denne artikel udlægges nogle af principperne for ordningen af ordbogsstoffet i *Retskrivningsordbogen*.

OLIVER RIX JOHANNSEN
(f. 2000), er videnskabelig assistent i Dansk Sprognævn.

FORKORTELSER

Med *Retskrivningsordbogens* 5. udgave er det nu blevet lettere at slå forkortelser op: Alle forkortelser er opført på alfabetisk plads, og de kan alle findes under de ord som de er forkortelser af¹, se fx

adm.

forkortelse for:

ad|mi|ni|stra|tiv

adjektiv

neutrum administrativt

pluralis administrative

forkortes adm.

ad|mi|ni|stra|tiv

adjektiv

neutrum administrativt

pluralis administrative

forkortes adm.

cand.mag.

substantiv

utrum

singularis, definit cand.mag.en

pluralis, indefinit cand.mag.er

pluralis, definit cand.mag.erne

i komposita cand.mag.-, fx cand.mag.-studerende

forkortelse for candidata magisterii og candidatus magisterii

En del forkortelser er forkortelser af flerordsforbindelser, fx *m.a.o.*, der er en forkortelse af *med andre ord*. Sådanne forkortelser kan findes både

¹ Alle forkortelser kan som udgangspunkt findes under de ord som de er forkortelser af, hvis de ellers er med i ordbogen. Forkortelser af fx latinske ord i akademiske gradsbetegnelser såsom *cand.mag.* findes kun som forkortelser i *Retskrivningsordbogen*.

»

som opslagsord og under de mere betydningsfulde ord som indgår i forkortelsen. Det betyder at fx *m.a.o.* findes under *med*, *anden* (som *andre* er en bøjningsform af) og *ord*. Derimod findes *mht.* under *med* og *hensyn* men ikke under *til*. Forkortelsen står som udgangspunkt også under det sidste ord, medmindre dette ord er en præposition. Disse flerordsforbindelser er opført som eksempler under de relevante opslagsord. I den trykte bog er der givet oplysninger om forkortelsen i en efterfølgende parentes og i den digitale udgave af ordbogen på en ny linje med indryk. Se fx

med
<i>præposition</i>
<i>adverbium</i>
med ét
med rette
med samt
med andre ord
<i>forkortes m.a.o.</i>
med flere
<i>forkortes mfl. el. m.fl.</i>
med henblik på
<i>forkortes mhp. el. m.h.p.</i>
med hensyn til
<i>forkortes mht. el. m.h.t.</i>
med mere
<i>forkortes m.m.</i>
med videre
<i>forkortes mv. el. m.v.</i>

Som noget nyt angives også forkortelser af bestemte bøjningsformer af opslagsord. Sådanne forkortelser er angivet på følgende måde:

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

bet|ell|pe|ber *sb.*, -en, betelpeb(e)re, -ne *el.* betelpebrene (*en peberplante*)

pal|pir|til|ger *sb.*, -en, papirtig(e)re, -ne *el.* papirtigrene (*noget som virker farligt, men som ikke er det*)

ad|mi|ni|stre|re

verbum

præsens administrerer

præteritum administrerede

præteritum participium administreret

administrerende *forkortes adm.*

adm. direktør

administrerende direktør

Desuden er der indført et mindre antal forkortelser og/eller opslagsord der betydningsmæssigt ligger i forlængelse af forkortelser som allerede fandtes i 4. udgave af ordbogen, bl.a. *BNI/bni* (fork. for *bruttonationalindkomst*) ved siden af *BNP/bnp* (fork. for *bruttonationalprodukt*), *EM/em* (fork. for *europamesterskab*) ved siden af *VM/vm* (fork. for *verdensmesterskab*) og *EUX/eux* (fork. for *erhvervsuddannelseseksamen*) ved siden af bl.a. *STX/stx* (fork. for *studentereksamen*).

ANGIVELSE AF FLERE MULIGE BØJNINGSFORMER

I *Retskrivningsordbogens* 5. udgave bortfalder brugen af parenteser i angivelser af bøjningsformer, og hvor der er flere mulige former, er disse uforkortede. De mulige former adskilles af "el." i den trykte bog og af komma i den digitale udgave. Det sker af hensyn til læsevenligheden. Sml. fx opslagene *betelpeber* og *papirtiger* fra den digitale og trykte udgave af *Retskrivningsordbogens* 4. udgave og den trykte 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*:

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

bet|ell|pe|ber *sb.*, -en, betelpebre *el.* betelpebere, betelpebrene *el.* betelpeberne (*en peberplante*)

pal|pir|til|ger *sb.*, -en, papirtigre *el.* papirtigere, papirtigrene *el.* papirtigerne (*noget som virker farligt, men som ikke er det*)

Det gælder også i sammensætningsformer hvor fx fuge-s er valgfrit:

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

a|pril *sb. (fk.), i sms. april-, fx aprilnummer, april-sol, dog aprils- i aprilsnar, og april- el. aprils- i april(s)vejr*

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

a|pril *sb., fk., i sms. april-, fx aprilnummer, aprilsol, dog aprils- i aprilsnar, og april- el. aprils- i aprilvejr el. aprilsvejr*

BØJNINGSFORMERNES RÆKKEFØLGE

En del ord i *Retskrivningsordbogen* har flere mulige bøjningsformer, fx kan *eksamen* både skrives *eksamener* og *eksaminer* i ubestemt form pluralis. I det følgende udlægges for de ordklasser hvor det er relevant, de principper der ligger til grund for bøjningsformernes rækkefølge. Principperne inden for hver bøjningsgruppe følges alle så vidt muligt, men er hierarkisk ordnet således at princippet med det lavere nummer har forrang hvor det er i konflikt med et andet princip.

SUBSTANTIVER

Ved substantiver er der givet oplysning om bestemt form singularis, ubestemt form pluralis og bestemt form pluralis.

Bestemt form singularis

1. Fælleskøn før intetkøn, fx *adrenalin* før *adrenalin*
2. Kortere former før længere former, fx *astragler* før *astrageler*

Ubestemt form pluralis

1. Synlige bøjningsendelser før nulendelser, fx *albummer* før *album*
2. Danske før udenlandske former (fx engelsk -s eller latinsk -a), fx *backupper* før *backups*
3. Kortere former før længere former, fx *badelagner* før *badelagener*

Bestemt form pluralis

Som for ubestemt pluralis, dog fraviges prin-

cipperne 1-3 til fordel for princip 4 hvor dette er relevant:

4. Hvis der er flere mulige former i ubestemt pluralis, retter de bestemte former sig efter de ubestemte (der altid følger princip 1-3 ovenfor) således at den bestemte form der svarer til den første ubestemte form, står først, den der svarer til en anden, står næst osv.

Se fx opslaget *virus*:

virus

substantiv

utrum

singularis, definit virusen

pluralis, indefinit viruser, vira, virus

pluralis, definit viruserne, viraene, virussene

i komposita virus-, fx virusinfektion, virusudbrud

neutrum

singularis, definit viruset

pluralis, indefinit viruser, vira, virus

pluralis, definit viruserne, viraene, virussene

i komposita virus-, fx virusinfektion, virusudbrud

For opslaget *virus* finder følgende principper anvendelse: fælleskøn før intetkøn (*virussen* før *viruset*), synlige bøjningsendelser før nulendelser (*viruser* og *vira* før *virus*), danske former før udenlandske (*viruser* før *vira*) samt princippet om at de bestemte pluralisformer følger de ubestemte former (rækkefølgen *viruserne*, *viraene* og *virussene* svarer til *viruser*, *vira* og *virus*).

ADJEKTIVER

Ved adjektiver er der givet oplysning om intetkøn samt pluralis- og bestemthedsformen.

1. Synlige bøjningsendelser før nulendelser, fx *frie* før *fri*
2. Kortere former før længere former, fx *småtskårne* før *småtskårede*

Se fx opslagene *apokryf* og *cool*, der opviser ovenstående principper:

<p>a p o k r y f</p> <p>adjektiv uægte omtvistet</p> <p>neutrum apokryft pluralis apokryfe, apokryffe apokryfe el. apokryffe skrifter</p> <p>cool</p> <p>adjektiv neutrum coolt, cool pluralis coole, cool være helt cool</p>

VERBER

Ved verber er der givet oplysning om præsens, præteritum, præteritum participium og evt. passiv.

Præsens

1. Kortere former før længere former, fx *indehar* før *indehaver*

Præteritum

1. Svag bøjning før stærk bøjning, fx *bedragede* før *bedrog*
2. Kortere former før længere former, fx *kvaste* før *kvasede*

Præteritum participium

1. Svag bøjning før stærk bøjning, fx *afsværet* før *afsvoret*

2. Kortere former før længere former, fx *hvæst* før *hvæset*

Passiv

1. Kortere former før længere former, fx *sys* før *syes*

Se fx opslagene *besværg*, *indehave* og *fly*, der opviser ovenstående principper:

<p>be svær ge</p> <p>verbum bortmane sværge bønfalde</p> <p>præsens besværg præteritum besværgede, besvor præteritum participium besværet, besvoret</p> <p>inde have</p> <p>verbum præsens indehar, indehaver præteritum indehavde, indehavde præteritum participium indehaft, indehavet verdensrekorden indehaves af en nordmand</p> <p>fly</p> <p>verbum flygte ÆLDRE overrække</p> <p>præsens flyr, flyer præteritum flyede præteritum participium flyet passiv, præsens flys, flyes</p>
--

BØJNINGSG- OG GENUSOPLYSNINGER I DEN TRYKTE BOG²

En del adjektiver har ingen særskilt bøjningsform i intetkøn og bestemt form/pluralis, fx *afgående*. Sådanne adjektiver har i *Retskrivningsordbogens* 5. udgave oplysningen "ubøj." (ubøjeligt) adskilt fra ordklasseangivelsen af komma til forskel fra

- 2 I den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen* angives bøjningsformer som fuldformer uden sådanne oplysninger. **Læs mere om den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen* her.**

4. udgave, hvor denne oplysning var anført før ordklassen uden brug af komma, se fx

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

af|gø|ren|de *ubøj. adj.*; af afgørende betydning

Oplysninger om genus (grammatisk køn) ved substantiver der ikke har nogen (almindeligt forekommende) bestemthedsendelse, og substantiver der

Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012

a|ber da|bei *sb. (itk.) (ulempe ved noget)*

brand|folk *sb. pl. (fk.), -ene*

Årsagen til disse ændringer er at oplysninger om bøjning og genus netop skal opfattes som sådanne – altså som oplysninger om bøjning, og ikke som en del af ordklassen. Det tydeliggøres nu ved brugen af komma.

UREGELMÆSSIGE BØJNINGSFORMER SOM OPSLAGSORD

I den trykte udgave³ af *Retskrivningsordbogens* 5. udgave er der ift. ordbogens 4. udgave medtaget en del flere uregelmæssige bøjningsformer som selvstændige opslagsord. Ved uregelmæssige bøjningsformer forstås former der opfylder følgende betingelser:

1. Bøjningsformen dannes ikke (kun) vha. en bøjningsendelse men (også) ved fx vokalskifte eller stammeforandring.
 - a. Dog tæller e-synkoper, dvs. bortfald af tryksvagt e der ikke står i udlyd (fx *tallerken* – *tallerkner*), ikke som uregelmæssige former.
2. Bøjningsformen står ikke umiddelbart før

³ Uregelmæssige bøjningsformer er ikke medtaget som selvstændige opslagsord i den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen*. **Læs mere om den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen* her.**

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

af|gø|ren|de *adj., ubøj.*; af afgørende betydning

kun forekommer i pluralis, angives nu ikke i parentes, men adskilt fra ordklasseangivelsen af komma. Sml. følgende to opslag i ordbogens 4. og 5. udgave:

Retskrivningsordbogen, 5. udg., 2024

a|ber da|bei *sb., itk. (ulempe ved noget)*

brand|folk *sb., pl. fk., -ene*

eller efter det ord som den er en bøjning af, i den alfabetiske rækkefølge.

Således kan man fx finde den uregelmæssige bøjningsform *børn* (pga. vokalskifte: *barn* – *børn*) som selvstændigt opslagsord i *Retskrivningsordbogen*, men ikke *adoptivbørn* fordi denne form ville stå umiddelbart efter *adoptivbarn* (og før *adoptivforælder*) i den alfabetiske rækkefølge.

Former der lever op til ovenstående betingelser, anføres for følgende ordklasser:

- Substantiver: ubestemt pluralis (fx *børn, fora, kløer, ænder*)
- Adjektiver: intetkøn (fx *eget, lidet, mangt*), pluralis (fx *andre, gentagede, små*)
- Verber: præsens (fx *bør, er, ved*) præteritum (fx *bad, drak, modsagde*), præteritum participium (fx *beskudt, igangsat, skåret*)

Desuden anføres bøjningsformer af pronome-ner (fx *ham, hende, vores, dette, nogle*) altid på alfabetisk plads, hvad enten de er uregelmæssige eller ej.

Den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen*

I denne artikel præsenteres den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen* og dens nye funktionaliteter samt forskellene i forhold til den trykte ordbog.

OLIVER RIX JOHANNSEN (f. 2000), er videnskabelig assistent i Dansk Sprognævn.

M DEN DIGITALE UDGAVE AF RETSKRIVNINGSORDBOGEN – OG FORSKELLENE I FORHOLD TIL DEN

TRYKTE BOG

Fra og med den 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* er *Retskrivningsordbogen* primært en digital udgivelse, sekundært en trykt udgivelse. Det betyder at de årlige opdateringer af ordbogen vil komme til at gælde som den senest udkomne udgave. Som noget nyt kan den digitale udgave af ordbogen nu indeholde såvel ikkeprincipielle som principielle normændringer ([læs om forskellen på principielle og ikkeprincipielle normændringer her](#)). Man kan kalde disse opdateringer 5.1, 5.2, 5.3 osv. Den digitale udgave vil dermed være den til enhver tid gældende udgave af *Retskrivningsordbogen*.

Med 5. udgave har *Retskrivningsordbogen* fået sin egen side: ro.dsn.dk. På denne side finder du både ordbogens alfabetiske del og retskrivningsreglerne. På ro.dsn.dk finder du foruden selve ordbogen og retskrivningsreglerne også de øvrige sider der indeholder informationer om *Retskrivningsordbogen*: Du kan bl.a. finde en oversigt over ændringer og tilføjelser til *Retskrivningsordbogens* 5. udgave, få information om de forskellige formater ordbogen er tilgængelig i, og læse om arbejdet med ordbogen. Du kan tilgå disse sider via boksen "Mere information" på ro.dsn.dk.

Flere af de tidligere udgaver af *Retskrivningsordbogen* kunne også tilgås elektronisk, og disse elektroniske udgaver af ordbogen var så godt som identiske med den trykte bog. Den digitale 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* er imidlertid

forskellig fra den trykte bog i flere henseender – dog ikke mht. retstavningen. Den vigtigste forskel på den digitale og trykte ordbog er hvordan opslagene vises: I den trykte bog vises opslagene selvsagt kun på én måde, men i den digitale ordbog er der to visninger, en listevisning og en udfoldet visning. Læs mere om de to visninger i afsnittet ”To visninger af opslag på ro.dsn.dk” nedenfor. Dernæst er det blevet muligt at skifte mellem dansk og latinsk terminologi i den digitale ordbog. Læs mere om det i afsnittet ”Dansk og latinsk grammatisk terminologi på ro.dsn.dk” nedenfor. Den digitale ordbog giver også mulighed for at lave forskellige og avancerede søgninger. Du kan bl.a. sortere efter ordklasse og vælge om du kun vil søge i 1) opslagsord, 2) bøjningsformer og sammensætningseksempler eller 3) i hele opslagsordets tekst, inkl. eksempler, betydningsoplysninger og redaktionelle bemærkninger mv. (**læs mere om søgemulighederne her**). Da det også er muligt at søge i bøjningsformer, opføres uregelmæssige bøjningsformer såsom *børn*, *drak* og *større* ikke som

selvstændige opslagsord som i den trykte ordbog (**læs mere om uregelmæssige bøjningsformer i den trykte ordbog her**), og derfor er antallet af opslagsord i den trykte og digitale ordbog altså ikke det samme: I den trykte ordbog er der ca. 67.500 opslagsord, og i den digitale ordbog er der ca. 66.000 opslagsord.

DANSK OG LATINSK GRAMMATISK TERMINOLOGI PÅ RO.DSN.DK

Som noget nyt er det i den digitale udgave af *Retskrivningsordbogen* muligt at skifte mellem dansk og latin i de grammatiske betegnelser i ordbogens alfabetiske del på **ro.dsn.dk**. Det gælder først og fremmest ordklassebetegnelserne, men også andre grammatiske betegnelser. Det er desuden muligt at skifte mellem forkortede og uforkortede betegnelser. En tabel med de hhv. latinske og danske ordklassebetegnelser samt deres forkortelser fremgår nedenfor af tabel 1. De betegnelser og forkortelser der anvendes i den trykte bog, er markeret med fed.

Tabel 1. Latinske og danske ordklassebetegnelser samt deres forkortelser

Latin	Forkortelse	Dansk	Forkortelse
<i>adjektiv</i>	adj.	<i>tillægsord</i>	<i>to.</i>
<i>adverbium</i>	adv.	<i>biord</i>	<i>bio.</i>
artikel	<i>art.</i>	<i>kendeord</i>	<i>kendeo.</i>
<i>flerordsforbindelse</i>	<i>flerordsforbindelse</i>	<i>flerordsforbindelse</i>	<i>flerordsforbindelse</i>
<i>forkortelse</i>	fork.	<i>forkortelse</i>	<i>fork.</i>
formelt subjekt	<i>formelt subjekt</i>	<i>formelt grundled</i>	<i>formelt grundled</i>
infinitivens mærke	<i>infinitivens mærke</i>	<i>navnemådens mærke</i>	<i>navnemådens mærke</i>
<i>interjektion</i>	<i>interj.</i>	udråbsord	<i>udråbso.</i>
<i>konjunktion</i>	konj.	<i>bindeord</i>	<i>bindeo.</i>
<i>numerales</i>	<i>num.</i>	talord	<i>talo.</i>
<i>onomatopoietikon</i>	<i>ono.</i>	lydord	<i>lydo.</i>
<i>ord i fast forbindelse</i>	<i>ord i fast forbindelse</i>	<i>ord i fast forbindelse</i>	<i>ord i fast forbindelse</i>
<i>pronomen</i>	pron.	<i>stedord</i>	<i>stedo.</i>
<i>proprium</i>	prop.	<i>egennavn</i>	<i>egenn.</i>
<i>præfiks</i>	<i>præfiks</i>	<i>førsteled</i>	<i>førsteled</i>
<i>præposition</i>	præp.	<i>forholdsord</i>	<i>fho.</i>

<i>romertal</i>	<i>romertal</i>	<i>romertal</i>	<i>romertal</i>
<i>substantiv</i>	sb.	<i>navneord</i>	<i>no.</i>
<i>suffiks</i>	<i>suffiks</i>	<i>afledningsendelse</i>	<i>afledningsendelse</i>
<i>symbol</i>	<i>symbol</i>	<i>symbol</i>	<i>symbol</i>
<i>verbum</i>	vb.	<i>udsagnsord</i>	<i>uo.</i>

Som det fremgår af tabel 1 ovenfor, har der sneget sig en græsk betegnelse ind for lydordene: *onomatopoietikon* (pl. *onomatopoietika*). Desuden er betegnelsen *artikler* (og forkortelsen *art.*) angivet under de latinske betegnelser selvom man i latin ikke opererede med en sådan ordklasse. Den anføres alligevel her eftersom "artikel" kommer af det latinske *articulus*.

Hertil kommer *formelle subjekter, flerordsforbindelser, forkortelser, infinitivens mærke, ord i faste forbindelser, proprier, præfikser, romertal, suffikser og symboler*, der ikke er egentlige ordklasser,

men som man alligevel har mulighed for at vælge i menuen "Ordklasse" på ro.dsn.dk. For flere af disse betegnelser anvendes den samme betegnelse uanset om man anvender dansk eller latinsk terminologi, og flere af dem findes i øvrigt kun i en uforkortet udgave.

Forkortelserne af de danske ordklassebetegnelser svarer (med undtagelse af *lydo.* for *lydord*, der ikke anvendtes som betegnelse) til dem i *Retskrivningsordbog* (1955).

De grammatiske betegnelser der ikke har med ordklasserne at gøre, fremgår af tabel 2 nedenfor.

Tabel 2. Andre grammatiske betegnelser

Latin	Forkortelse	Dansk	Forkortelse
<i>utrum</i>	<i>utr.</i>	<i>fælleskøn</i>	<i>fk.</i>
<i>neutrum</i>	<i>neut.</i>	<i>intetkøn</i>	<i>itk.</i>
<i>genus</i>	<i>genus</i>	<i>køn</i>	<i>køn</i>
<i>definit</i>	<i>def.</i>	<i>bestemt</i>	<i>best.</i>
<i>indefinit</i>	<i>indef.</i>	<i>ubestemt</i>	<i>ubest.</i>
<i>singularis</i>	<i>sg.</i>	<i>ental</i>	<i>ent.</i>
<i>pluralis</i>	<i>pl.</i>	<i>flertal</i>	<i>flt.</i>
<i>passiv</i>	<i>pass.</i>	<i>lideform</i>	<i>lid.</i>
<i>infinitiv</i>	<i>inf.</i>	<i>navnemåde</i>	<i>navnemåde</i>
<i>præsens</i>	<i>præs.</i>	<i>nutid</i>	<i>nut.</i>
<i>præteritum</i>	<i>præt.</i>	<i>datid</i>	<i>dat.</i>
<i>præteritum participium</i>	<i>præt. part.</i>	<i>kort tillægsform</i>	<i>kort tf.</i>
<i>nominativ</i>	<i>nom.</i>	<i>nævnefald</i>	<i>nævnefald</i>
<i>akkusativ</i>	<i>akk.</i>	<i>genstandsfald</i>	<i>genstandsfald</i>
<i>genitiv</i>	<i>gen.</i>	<i>ejefald</i>	<i>ejefald</i>
<i>komparativ</i>	<i>komp.</i>	<i>højere grad</i>	<i>højere grad</i>
<i>superlativ</i>	<i>superl.</i>	<i>højeste grad</i>	<i>højeste grad</i>
<i>komposita</i>	<i>sms.</i>	<i>sammensætninger</i>	<i>sms.</i>

Heller ikke her er det muligt at være helt konsekvent: I flere tilfælde findes der ikke en (almindelig) forkortelse af den danske eller latinske betegnelse. I de fleste af disse tilfælde gælder det at den uforkortede form vises uanset om man har valgt forkortet eller uforkortet terminologi. For den latinske betegnelse *komposita* vises dog i stedet den danske forkortelse *sms.* når man vælger den forkortede terminologi.

TO VISNINGER AF OPSLAG PÅ RO.DSN.DK

En anden ny funktionalitet i den digitale udgave af *Retskrivningsordbogens* 5. udgave er at det nu er muligt at få vist opslagene på to måder: i en kompakt listevision eller som udfoldede opslag. Når man indtaster søgeord i søgefeltet på ro.dsn.dk, fremgår resultaterne af den kompakte listevision. Således er det muligt hurtigt at identificere det opslag man er interesseret i. Når man har identificeret det relevante opslag, kan man trykke på opslaget

i listevisionen for at få vist det udfoldede opslag. Det er også muligt at navigere i listevisionen ved brug af piletasterne på tastaturet.

Af listevisionen fremgår foruden opslagsordet oplysninger om ordklasse, evt. genus (grammatisk køn) samt evt. betydningsoplysninger eller et eksempel. Se fx opslagene *antik* og *virus*:

antik substantiv (*utrum*) den klassiske oldtid

virus substantiv (*utrum, neutrum*)

I de udfoldede opslag vises alle de mulige bøjninger af et opslagsord som fuldformer. Der vises som udgangspunkt kun én type oplysning per linje, altså én linje til opslagsord, én til ordklasse, én per bøjning, én per eksempel osv. I de udfoldede opslag er det i henvisninger til retskrivningsreglerne desuden anført hvad paragraffen der henvises til, drejer sig om. Se fx opslagene *antik* og *virus*:

antik

substantiv
den klassiske oldtid
utrum
singularis, definit antikken
antikkens Grækenland

Se § 12.13.c om brugen af store og små begyndelsesbogstaver i betegnelser på historiske begivenheder, epoker, geologiske perioder mv.

virus

substantiv
utrum
singularis, definit virussen
pluralis, indefinit virusser el. vira el. virus
pluralis, definit virusserne el. viraene el. virussene
i komposita virus-, fx virusinfektion, virusudbrud
neutrum
singularis, definit virusset
pluralis, indefinit virusser el. vira el. virus
pluralis, definit virusserne el. viraene el. virussene
i komposita virus-, fx virusinfektion, virusudbrud

En propel eller en propeller?

?

I maritime fagtekster støder jeg tit på ordet *propeller*, som bruges til at beskrive den metalgenstand der driver et skib fremad. Men hedder det ikke en *propel*?

!

I *Retskrivningsordbogen* og i *Den Danske Ordbog* (DDO) finder man i dag kun opslagsordet *propel*, men indtil 2012 var *propeller* en dobbeltform til *propel* i *Retskrivningsordbogen* (rohist.dsn.dk), og under *propel* anfører DDO også *propeller* som en "nu uofficiel form".

Propeller er oprindeligt et engelsk indlån kendt i dansk fra 1809 (*Ordbog over det danske sprog*). Det engelske *propeller* har rødder i det latinske *propellere*, som bl.a. betyder 'at drive fremad'.

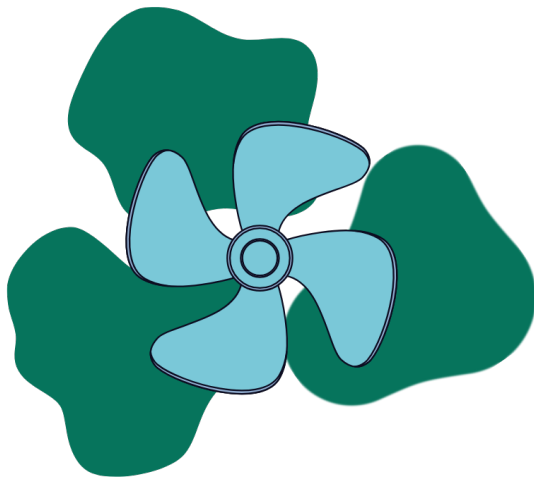
I *Retskrivningsordbogen* fra 1955 står *propeller* opført som dobbeltform til *propel*, og der står også at entals- og flertalsformen af *propeller* er identiske. I 1986-udgaven af *Retskrivningsordbogen* er *propeller* blevet forsynet med flertalsendelsen *-e*, altså *propellere* i flertal, og denne

bøjning forbliver i ordbogen indtil 2012-udgaven, hvor entalsformen *propeller* fjernes til fordel for entalsformen *propel* med flertalsformen *propeller*.

Det er sandsynligt at formen *propel* er opstået på baggrund af en misforståelse af at *propeller* er en flertalsform. I dansk har vi flere substantiver der i ental ender på *-el*, og som i flertal har endelsen *-ler*, fx *karteller*, *hoteller*, *akvareller* og *bagateller*. Som sprogbruger kan man let få den tanke at *-ler*-endelsen i *propeller* er en flertalsendelse, og på den baggrund danne entalsformen *propel*.

I dag bruges entalsformen *propeller* næsten udelukkende i skibstekniske miljøer.

JNM

Dansk Sprognævn

- Ansvarshavende redaktør: Thomas Hestbæk Andersen
- Redaktion: Margrethe Heidemann Andersen, Kirsten Lindø Dolberg-Møller, Johanne Niclasen Mortensen og Michael Nguyen
- ISSN: 2446-3124
- Layout: Pernille Kleinert
- DTP: René Malchow

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

ASH	Anna Sofie Hartling
ESJ	Eva Skafte Jensen
JNM	Johanne Niclasen Mortensen
JS	Jørgen Schack
KLD	Kirsten Lindø Dolberg-Møller
MHA	Margrethe Heidemann Andersen
MR	Marianne Rathje
MN	Michael Nguyen
ORJ	Oliver Rix Johannsen
PJH	Peter Juel Henrichsen
THA	Thomas Hestbæk Andersen
TW	Thomas Widmann
WIC	Winnie Collin

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Tidsskriftet udkommer i udgangspunktet 3 gange om året og er gratis. Du kan tilmelde dig ved at sende en mail til tilmeld@nfs.dsn.dk. Så får du besked hver gang tidsskriftet udkommer. Hvis du senere vil afmelde, sender du en mail til frameld@nfs.dsn.dk.

Følg også Dansk Sprognævn på nettet, på LinkedIn og på Facebook:

- Hjemmesiden: dsn.dk
- LinkedIn: [Dansk Sprognævn](#)
- Facebook: [Dansk Sprognævn](#)

Dansk
Sprognævn

Adelgade 119 B
5400 Bogense